

Fig. 1. Kirken set fra sydvest. Foto Arnold Mikkelsen 2018. — *The church seen from the south west*

ØSTRUP KIRKE

LUNDE HERRED

Landsbyen Østrup er nævnt første gang 1449.¹ Kirken har sandsynligvis været viet til Skt. Anna (*værnehelgen*), da både den senmiddelalderlige klokke (s. 4981) og formentlig også $\uparrow$ altertavlen (s. 4972) havde hende som motiv.² Af katolske præster kendes Hr. Hans Brun, der var præst 1493, og Hr. Jørgen, der var præst 1536.³ Ved landehjælpen 1524–26 betalte kirken ti mk.⁴ En samling sjældent bevarede embedspapirer fra 1500-tallets midte belyser navnlig præstegården og dens tilliggende.⁵

Kirken var i kongens eje fra reformationen og indtil 1678, da Christian V afhændede patronatsretten til Sidsel Knudsdatter Grubbe, som siden solgte den videre til sin nieces ægtefælle, Johan Didrich von Wettberg til Østrupgård.⁶ 1719 fik oberst Christian Friderich Frølig skøde på kronens del af Hjadstrup kirketiende.⁷ Kirken forblev på herregårdens hænder indtil overgangen til selveje 1940.⁸

Anneksforhold. Hjadstrup var annekskirke senest 1588.⁹ Dette forhold har sandsynligvis været af ret ny dato, eftersom Hjadstrup synes at have ligget anneks til Skeby tidligere i århundredet (s. 4995).¹⁰ Hjadstrups anneksforhold til Østrup blev opretholdt indtil 1904.¹¹

Sognet ligger øst for Otterup og omfatter foruden egnen omkring landsbyerne Daugstrup og Østrup også Vigelsø i Odense Fjord. Kirken ligger ved Klintebjergvej i den nordlige ende af Østrup med herregården Østruplund (tidligere Østrupgård) og dens avlsbygninger som nabo. Den oprindelige *kirkegård* omkranser kirken og er meget beskeden af størrelse. 1928 forventede man, at kirkegården skulle gennemgå markante ændringer, der ikke mindst var forårsaget af en

Fig. 2. Luftfoto af kirken set fra sydvest, til venstre Østruplund. Foto Sylvest Jensen 1936/39. – Aerial photo of the church seen from the south west, to the left Østruplund.

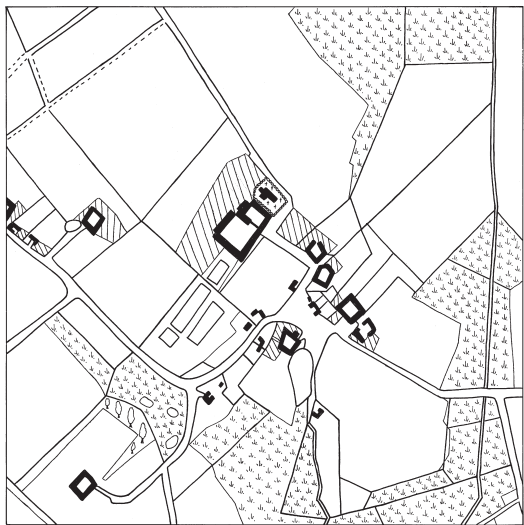

Fig. 3. Matrikelkort. 1:10.000. Målt af landmåler Hegelund 1797 og tegnet af Freerk Oldenburger 2017 – Cadastral map.

ødelæggende brand i eller ved Østrupgård 1926, hvorunder bl.a. kirkens brandslukningsredskaber gik til. Dette førte til anlæggelsen 1935 af en *assistskirkegård* umiddelbart over for kirken på nordsiden af Klintebjergvej.¹² Den gamle kirkegård synes herefter taget ud af brug, og der er nu primært bevaret gravsteder vest og nordvest for kirken.

Hegn. Mod øst og nord hegnes kirkegården af et kampestensdige, der har hævd tilbage til 1600-tallet,¹³ mens der er sat bøgehæk mod vest, og Østruplunds tidligere staldbygninger afgrænser kirkegården mod syd. 1665(?) var kampestensdigets østre del i meget dårlig stand.¹³ Assistskirkegården hegnes på alle sider af bøgehæk.

Indgange. Hovedindgangen er etableret vest for tårnet og omfatter en nyere køreport med dobbeltfløje og piller i sortmalet støbejern. I det østre kirkedige er en indgang med dobbelte, hvid-

malede stakitlåger hængt i granitpiller (fig. 4). Denne tjente som kirkens hovedindgang indtil o. 1950; nu giver den adgang til en plæne, der er anlagt i forlængelse af kirkegården. I kirkegårdens nordøstre hjørne er der mod Klintebjergvej etableret en fodgængerlåde med dobbelte, svungne støbejernsfløje hængt i rektangulære granitpiller. Assistenskirkegårdens indgang er etableret mod Klintebjergvej og består af en køreport med dobbelte støbejernsfløje hængt i granitpiller.

†*Indgange*. 1631 var port, låger og riste i så dårlig stand, at alt skulle fornys.¹⁴ 1862 er kirkens hovedindgang beskrevet som værende øst for kirken,¹² det vil sige mod landsbyens huse.

†*Beplantning*. Biskop Jacob Madsen bemærker, at den lille kirkegård var bevokset med megen hyld.⁹ 1821 oplyses det, at kirkegården nogle år

forinden var blevet planeret og beplantet.¹⁵ Dette måtte gentages 1829 som følge af byggeriet af det ny tårn (s. 4961).

Bygninger. I kirkegårdens sydvestre hjørne er der 1990 etableret en kombineret toilet- og graverbygning med pudsede mure og rødt tegltag (arkitekt Povl Edvard Hansen).¹⁶ Den gamle præstegård fra 1661 var firlænget og af bindingsværk med stråtag og opført ved Strøbyvej ca. 300 m sydvest for kirken (jf. fig. 3). Den var dateret med karvskårne versaler i en af husets bjælker sammen med daværende sognepræst Knud Pedersen Gaas og hustru Kirsten Hansdatters initialer: »KPG KHD 1661«.¹⁷ Den søndre længe blev nedrevet på et tidspunkt før 1850, mens det øvrige blev nedrevet o. 1942.¹⁸ Et *nødtørftilhus* blev bygget øst for kirken ved diget 1939.¹⁹

Fig. 4. Den ældre hovedindgang øst for kirken (s. 4954). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *The older main entrance east of the church.*

Fig. 5. Kirken set fra sydøst. Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *The church seen from the south east.*

BYGNING

Kirken er i sin kerne en lille romansk teglstensbygning, der ved opførelsen stod med en apsis i øst. Bygningen er efterfølgende blevet ombygget og udvidet flere gange. Allerede tidligt, o. 1300, er dele af sydsidens langmur blevet ommuret, hvorefter skibet i 1400-tallet blev forhøjet i forbindelse med indbygningen af hvælv. Ved midten af 1400-tallet blev skibet udvidet mod vest, og over denne vestforlængelse rejstes muligvis en tømret overdel. Et nu forsvundet våbenhus kom også til i senmiddelalderen ud for skibets syddør. 1595 lod Morten Skinkel kor og apsis nedrive, hvorefter kirken blev omdannet til et langhus med et nyt, overhvælvet kor. 1827 fik kirken tilføjet en muret tårnoverdel, bekostet af justitsråd Elias Jørgensen Møller, som afløsning for en klokkestabel i bindingsværk. 1827 blev et kapel opført ligeledes på bekostning af Elias Jørgensen Møller ved kirkens nordside, mens et våbenhus blev rejst ved tårnets vestside. Orienteringen afviger stærkt mod syd.

Den romanske teglstenskirke hører til gruppen af ganske små kirker på Nordfyn, og biskop Jacob Madsen kaldte 1590 kirken den mindste i Lunde Herred.⁹ Lignende småkirker kan eksempelvis findes i Korup (s. 2734) og Stenløse (s. 3120). Bygningens præcise dimensioner kendes ikke på grund af senere forandringer, men skibet har målt o. 11,5 m i længden, da begge hjørner er bevaret på nordsiden. Af førnævnte biskop Madsens visitatsbog fremgår det endvidere, at kirken havde en traditionel *grundplan*, idet et lidt mindre $\dagger$ kor samt en overhvælvet $\dagger$ apsis sluttede sig til skibet mod øst. Begge dele forsvandt, da kirken 1595 blev omdannet til et langhus (jf. s. 4959).

Materiale og teknik. De bevarede partier af den romanske kirke er ude og inde opført i munkesten lagt i munkeskifte uden synligt sokkelparti.

Arkæologisk er det imidlertid konstateret, at bygningen er rejst over et spinkelt fundament af munkesten lagt i mørtel.²⁰

Af de to $\dagger$ dørsteder vestligt i langsiderne er der kun spor efter den nordre, som nu står blændet med munkesten. Døren erkendes bedst inde i skibet, hvor dens fladbuede helstensstik, dannet af skiftevis en løber og to bindere, tegner sig tydeligt i væggen (fig. 7). I facaden er sporene efter døren forsvundet på grund af en murpille, der var opført her, mens senmiddelalderligt kalkmaleri, o. 1450–75 (jf. s. 4966), er malet ind over den blændede døråbning. Den oprindelige syddør forsvandt sikkert, da skibets sydmur blev nedtaget og genopført i 1300-tallet (jf. s. 4957).

Midt på skibets nordvæg øjnes rester af et relativt lavt siddende $\dagger$ vindue, der næsten er dækket af den midterste hvælpille. Dette er det eneste spor efter kirkens oprindelige vinduer.

I det indre er stort set alle oprindelige detaljer forsvundet. Spor efter noget, der utvivlsomt har været et nedbrudt $\dagger$ sidealter, ses nederst på nordsiden af hvælvpillen i skibets sydøstre hjørne. I nordsiden er $\dagger$ sidealteret helt fjernet, men en blændet, lavt siddende $\dagger$ niche, der dækkes af et fladbuet stik, ses østligst på langmuren og har med al sandsynlighed hørt til det forsvundne alter. De oprindelige $\dagger$ gavltrekanter er, som detaljerne i kirkens indre, forsvundet under senere ombygninger.

Gotisk byggearbejde. O. 1300 blev skibets *søndre langmur* stort set helt nedrevet og genopført i munkesten lagt i munkeskifte.²¹ Den nye mur er en anelse tykkere end den relativt spinkle nordmur, der måler ca. 60 cm, mens sydmuren måler ca. 70 cm.²² Ved samme lejlighed blev skibets nordside formentlig også forhøjet med tre skifter. Den tentative datering af ombygningen hviler ene og alene på det egenartede, blændede *vindue*, der er anbragt lavt omtrent midt på den nye sydmur (fig. 9).²³ Den slanke lysåbning afsluttes øverst i et trekloverformet stik, og det, der nu kan ses af vangerne, er rektantet og uden smig; sålbænken skråner dog let. Vinduet ses kun i facaden, da åbningen indvendig er blevet dækket af sydsidens midterste hvælpille (jf. s. 4958). Vinduet har ikke nogen egentlige paralleller på egnen, og det kan bedst sammenlignes med de ligeledes usædvanlige lysåbninger i Skt. Jørgensbjerg Kirke (DK Svendborg, 409–11) og Allerup Kirke (s. 3617), der begge sandsynligvis stammer fra tiden o. 1300. Med til nyopførelsen af sydmuren hørte givetvis også en ny $\dagger$ syddør. Denne har ikke efterladt sig andet end ganske svage spor inde i skibet.

En række *senmiddelalderlige ændringer og tilføjelser*, alle udført i munkesten, er blevet udført i løbet af 1400-tallet. Forandringerne rækkefølge kan ikke endegyldigt fastlægges. Formentlig blev en vestforlængelse af skibet opført i 1400-tallets første halvdel, hvorefter skibet fik

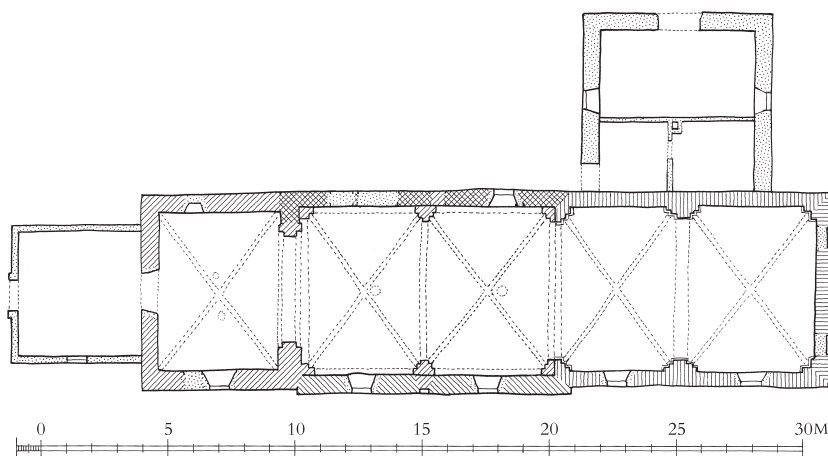

Fig. 6. Plan. 1:300. Målt af Peter Kristiansen 1991, suppleret og tegnet af Martin Wangsgaard Jürgensen 2018. Signaturforklaring s. 11. – Plan. Key p. 11.

indbygget hvælv, og et våbenhus kom til på kirkens sydside.

Det relativt korte skib blev udbygget med en *vestforlængelse*, der muligvis har været tænkt som underdelen til et aldrig i middelalderen opført tårn. Det er uklart, hvornår forlængelsen blev opført, men det er sket, før skibet fik hvælv og blev udsmykket med kalkmalerier o. 1450–75 (jf. s. 4966). Tilbygningen, der er jævnbred med skibet, har forlænget kirken med ca. seks meter og står med en anelse tykkere mure (måler ca. 70 cm) end den senromanske kirkes. Vestforlængelsen, der dækkes af et samtidigt krydshvælv med vederlag i væggene, forbindes nu med skibet ved en spids arkade (fig. 31, 32). Der er ikke bevaret oprindelige detaljer i vestforlængelsen, men af biskop Jacob Madsens visitatsbog fremgår det, at tilbygningen stod med et vindue, der meget vel kan være oprindeligt (jf. fig. 44, 10). Da tilbygningen blev opført,

forsvandt hovedparten af skibets gamle vestgavl, men hvordan forlængelsen har været afsluttet over hvælvet, kan heller ikke længere afgøres på grund af den senere opførte tårnoverdel (jf. s. 4961).

Skibets hvælv (jf. fig. 19) er indbygget, efter vestforlængelsen blev rejst, muligvis i 1400-tallets tredje fjerdedel, hvor kirkerummet, som nævnt, også blev udstyret med kalkmalerier. De to fag hviler på falsede piller, der modtager ribberne uden kragbåndsmarkering, hvorfor fals og ribbe løber skævt sammen. Begge hvælvs østkappe har øverst i kappen en brudt, ujævn og cirkulær åbning, der må være sekundær. Mod langmurene hviler hvælvene på én sten dybe, spidse skjoldbuer; gjordbuen, der adskiller de to fag, er ligeledes spids. Skibets andet fag har ikke nogen skjoldbue mod vest, men er sammenbygget med vestvæggen, hvis øvre dele må være blevet skalmuret ved hvælvenes opførelse.²⁴

Fig. 7. Den vestligste del af skibets nordvæg med blændet, romansk dørsted (s. 4957) samt et blændet vindue fra 1700-tallet (s. 4960). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Westernmost part of north wall of nave with bricked-up Romanesque door space and a bricked-up window from the 1700s.*

Fig. 8. Kirken set fra nord. Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *The church seen from the north.*

Et $\dagger$ våbenhus har været opført ud for skibets nu forsvundne syddør. Bygningen stod endnu o. 1829, hvor et nyt våbenhus blev opført vest for tårnet (jf. s. 4961). Der foreligger imidlertid flere oplysninger om den nedrevne bygning. Våbenhuset figurerer tidligst på Jacob Madsens skitse af kirken fra 1590 (fig. 44), hvor det fremstilles med et, som sædvanligt, selvstændigt sadeltag. På en anden skitse, fra 1809, er våbenhuset ligeledes gengivet og her udstyret med en glug i gavltrekanten (fig. 43). Den første egentlige beskrivelse stammer fra 1817, hvor det noteres, at bygningen trænger til et vindue, og at gulvet er i dårlig stand. Sidstnævnte indskræpes igen 1819, hvor det anbefales, at belægningen lægges med hele sten.²⁵

Eftermiddelalderlige ændringer og reparationer. Vestforlængelsen har ikke båret en tårnoverdel i middelalderen, men biskop Jacob Madsen beskriver 1590 en tømret $\dagger$ klokketabel; formentlig en konstruktion på fire stolper beklædt med brædder, der har hvilet op ad skibets vestgavl (jf. fig. 44).⁹ Konstruktionens alder kendes ikke, men intet taler imod, at den i sin kerne var middelalderlig og bygget i forbindelse med vestforlængelsen. 1631 omtales klokketablen endnu i funktion, men beskrives som faldefærdig, dog har den nok stået en

årrække endnu, idet der først 1702 omtales et nyt 'tårn'.¹³

Den første sikre og samtidig største ændring efter reformationen var nedrivningen af det gamle kor og omdannelsen af kirken til et langhus o. 1595.

Jacob Madsen skriver 1595, at Morten Skinkel lod kirken forlænge med en begravelse (jf. s. 4984).⁹ Det må her dreje sig om en nedrivning af det gamle kor og omdannelsen af kirken til det nu stående *langhus*, med et nyt kor muret i muren i krydsskifte, over en rejst syld af kløvede kampesten.²⁶ Korets søndre mur flugter ikke helt med skibets sydmur, men er, uvist hvorfor, trukket omtrent en halv sten tilbage. Forskydningen er dog næsten usynlig i det indre, hvor skibets og korets vægge flugter. Øverst afsluttes langhusets side-mure af en dobbelt falsgesims. Det nye kor blev opført med to højt siddende, fladbuede $\dagger$ vinduer i syd, hvis stik fortsat øjnes over de nuværende vinduer. Hvorvidt der også var vinduer i øst og nord, kan ikke afgøres på grund af senere forstyrrelser.

I det indre dækkes langhuset af to hvælvfag, der hviler på helstens dybe gjord- og skjoldbuer samt falsede helstenspiller (jf. fig. 12). Hvælvene, hvis piller er blevet moderniseret i 1700-tallet (se

ndf.), er uden tvivl samtidig med langhuset, til trods for at de to fag ikke hviler i væggene. Brugen af skjoldbuer må opfattes som et forsøg på at tilpasse det nye kor i forhold til skibets indre.

Over langhuset rejser der sig mod øst en spidsgavl med 13 fornyede kamptakker. Gavlen hæver sig fra en usædvanlig, dobbeltfalset cordongesims, hvis øvre led er afrundet (fig. 11). Gavltre-kanten, der præges af omfattende skalmuringer fra nyere

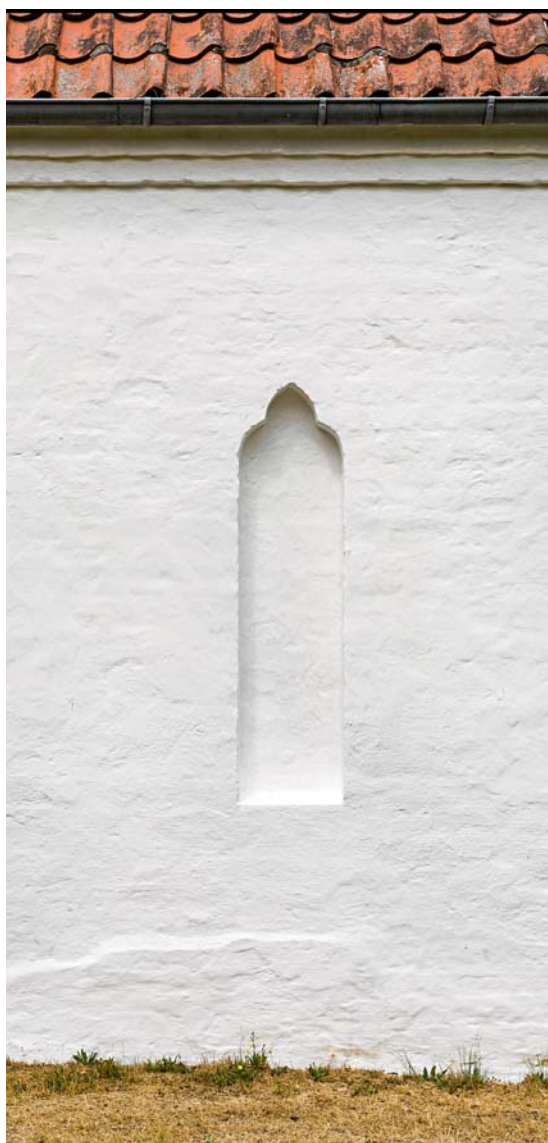

Fig. 9. Blændet gotisk vindue i skibets sydside, o. 1300 (s. 4957). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Bricked-up Gothic window in the south side of the nave, c. 1300.*

tid, smykkes af fem stigende, spidsbuede højblændinger, og det kan ikke udelukkes, at hele gavltre-kanten er en yngre foreteelse, der hører hjemme i 1700-tallet (se ndf.).

I 1700-tallet gennemgik kirken en større *renovering*, der, som nævnt, indbefattede en istandsættelse af koret samt etableringen af nye vinduer i en stor del af kirken. Disse arbejder lader sig ikke nærmere datere, men det synes oplagt at se anskaffelsen af altertavlen 1769 (jf. s. 4969) som afslutningen på disse arbejder.

De nye *vinduer* har erstattet de ældre, højere siddende åbninger i koret og givetvis også afløst senmiddelalderlige vinduer i skibet. Mod syd er der brudt fem nye vinduer. I nord er kun et enkelt af 1700-tallets vinduer fortsat i brug, idet et vindue længst mod vest er blændet med små, moderne teglsten. I østgavlen er der brudt to vinduer, der nu begge er blændet og står som udvendige nicher (fig. 11). Vinduerne er slanke og afsluttet øverst med et rundbuet stik og står indvendig med smig. Åbningerne er i dag udstyret med støbejernsrammer, der sikkert blev indsat 1849, hvor kirken blev holdt lukket i en periode på grund af udskiftning af vinduerne.²⁵ Korets vinduer er først blændet i nyere tid og stod frem til 1947 med delvist røde ruder.²⁷

På samme tid som vinduerne blev udskiftet, eller muligvis lidt tidligere, blev der også brudt to ganske lavtsiddende kurvehanksbuede *glugger* vestligst i vestforlængelsens syd- og nordside. Den *†søndre* er nu blændet, mens den nordre står som indvendig niche (fig. 13). Åbningernes formål er ikke helt klart, men de har sandsynligvis givet lys til vestforlængelsen, mens den endnu fungerede som gravkapel (jf. s. 4984), eller også har de kastet lys under et *†pulpitur* (jf. s. 4977) i skibets vestende. Gluggerne er blevet blændet, formentlig da kirkedøren blev henlagt til skibets vestgavl 1827. Efterfølgende blev de med nogen forundring genopdaget 1891, hvor det i forbindelse med arbejder i kirken fortælles: »Desuden er der konstateret et 'besynderligt Hul'«. ²⁵

I 1700-tallet, sikkert kort før 1769, er hele langhuskorets indre blevet skalmuret. Hvælpillerne blev udstyret med treledede, kapitællignende kragbånd, og ribberne synes behuggede og pud-

Fig. 10. Rest af et let spidsbuet spejl, der har indrammet et vindue i vestforlængelsens vestgavl (s. 4958). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Remains of a slightly pointed-arched mirror, which once framed a window in the west gable of the western extension.*

sede til en skarprygget form. I det vestre af korets to hvælv er ribberne dog afsluttet rektantet omkring toppunktet. Paralleller til lignende moderniseringer på omtrent samme tidspunkt kan eksempelvis findes i Vejle Skt. Nikolai, istandsat 1753–58 (*DK Vejle*, 632–38), mens en lidt yngre, men parallel istandsættelse fra o. 1845 kan iagttages i Revninge Kirke (s. 4496–97).

Tårnoverdelen med pyramidetag blev bekostet af kirkeejер justitsråd Elias Jørgensen Møller og opført 1827 over den senmiddelalderlige vestforlængelse; et årstal, der også er indlagt med jerncifre mellem sydsidens glamhuller (jf. fig. 14).²⁵ Der blev indkøbt 20.000 teglsten til opgaven og ydermere 3.000 mursten og 3.000 'bleegsten' samt en kugle, der blev drejet i Lumby, som hørte til spiret. Tårnoverdelen, hvortil man opnår adgang fra en tømret trappe²⁸ i tårnrummet, åbner sig mod alle fire verdenshjørner med to falsede, kurvehanksbuede glamhuller. Øverst er murkroerne afsluttet af en dobbelt falsgesims.

Samtidig med tårnoverdelen blev der også opført et *gravkapel* ved korets nordside, ligeledes fi-

nansieret af Elias Jørgensen Møller (jf. fig. 8).²⁵ Bygningen er opført i rå kamp over et fundament af marksten og teglbrokker.²⁹ Kapellet oplyses af to teglsatte vinduer, afsluttede med rundbuede stik. Den fladbuede dør i nord stammer fra kapellets omdannelse til ligkapel, og senere ombygninger har fjernet alle andre spor efter bygningens oprindelige udseende (jf. ndf.).

To udvendige *†murpiller* på kirkens sydside, af ukendt datering og usikker placering, meddeles 1883 at have forrykket sig på grund af pres fra hvælvene, og det overvejedes, om hele sydmuren burde nedtages.³⁰ Det skete ikke, men 1886 blev pillerne fjernet.³⁰

Våbenhuset ved tårnets vestside er opført o. 1895 som afløser for en bindingsværksbygning samme sted (se ndf., jf. fig. 14). Den lille pyntelige tilbygning er opført i teglsten over et let fremspringende sokkelparti, der ligeledes er muret i tegl. Øverst afsluttes langmurene med en dobbelt falsgesims, hvis øvre led er en smule højere end det nedre. Bygningens indre, der står med fladt loft med synligt bjælkelag, får lys fra et spidsbuet vindue i

sydsiden, der endnu har sin oprindelige, nygotiske støbejernsramme. En rektangulær døråbning er brudt ind til tårnrummet og fungerer som adgang til kirken. Udvendig hæver våbenhuset sig mod vest med en glat gavltrekan, som dog indrammes af en fals langs taglinjen. Et lille, fladbuet vindue midt i gavlen giver lys til våbenhusets loftsrum.

Et tidligere *†våbenhus* blev opført 1827 samme sted som det nu eksisterende.²⁵ Bygningen havde samme dimensioner som det nuværende (8¼ alen langt, 8¾ alen bredt og 4½ alen højt) og var

opført i bindingsværk med et vindue i syd, et lille vindue over indgangsdøren i vest samt et vindue i gavltrekanen.³⁰

Samtidig med opførelsen af det nye våbenhus blev *gravkappellets gavltrekan* og flankemurenes gesimser fornyet (jf. fig. 8).³¹ Den nye, glatte gavl, opført i tegl, blev indrammet af den samme fals, som også våbenhusets gavltrekan er opført med. Ligeledes blev kappellets gavl også udstyret med et mindre, spidsbuet vindue, der har samme nygotiske støbejernsramme som våbenhusets vindue.

Fig. 11. Korets gavl (s. 4960) og gravsted for ejere af Østrupgård (s. 4986). Foto Arnold Mikkelsen 2018. — *Gable of the chancel and burial place for owners of Østrupgård.*

1959 blev en del af *kapellet* inddraget som *fyr-rum*, hvorfor der blev opført en skillevæg i tegl, der delte rummet i to halvdele.³² Den søndre halvdel blev ydermere opdelt i to ved en skillevæg, forbundet med en smal dør, hvor fyret blev opstillet i det bagerste rum (det østre), og hvor en skorsten fortsat står i det nordvestre hjørne.

Reparationer og istandsættelser. En af de ældste efterretninger om kirkens tilstand stammer fra o. 1665, hvor det fortælles, at bygningen er revnet på søndre side, hvilket utvivlsomt skyldtes problemer med forbindelsen mellem den genopførte sydmur og de senere indbyggede hvælv (jf. ovf.).¹³

Fig. 12. Kirkens kor set mod nordøst (s. 4959). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Chancel looking north east.*

Kirkesyntet 1721 beskriver bygningen som værende i god stand på mur, piller og grundvold. Det samme gælder gulve og spær.¹³ Denne beskrivelse kunne gentages 100 år senere i 1818, da det med henvisning til en istandsættelse af bygningen året forinden fortælles, at 'kirken er godt og smukt istandsat'.²⁵ 1877 angives det dog, at tårnet nu trænger til reparationer.³³

Arkitekt Ebbe Lehn Petersen (Odense) gennemførte 1967 den seneste større istandsættelse af kirkerummet; et arbejde, der berørte gulve, vægge og hvælv.³⁴

Gulve. I langhuset, hvor de to østligste fag hæver sig med et trin over resten, ligger der gullige teglklinker fra 1967 i tværgående bånd.³⁴ I våbenhuset dækkes gulvet også af gule klinker, som dog er væsentligt ældre end langhusets og formentlig stammer fra bygningens opførelse i slutningen af 1800-tallet. I kapellet dækkes gulvet af røde teglsten. Biskop Jacob Madsen giver i sin visitatsbog den ældste efterretning om kirkens gulve, idet han, noget udsædvanligt, beskriver gulvet i det

nu nedrevne kor (jf. s. 4956), som var dækket af grønne og gule fliser lagt i rudemønster.⁹ 1631 beskrives kirkens gulv som så slidt og lavtliggende, at vandet løber ind i kirken under døren.¹³ Gulvene er herefter blevet fornyet. 1820 fortælles det, at gulvet i koret er dækket af mørtelbundne brokker, hvilket opfattes som upassende.²⁵ Dette er formentlig også årsagen til, at der i de følgende år gradvist blev udskiftet partier af gulvene i langhuset frem til 1839, hvor alle kirkens gulve kunne meldes 'belagt med brændte mursten'.²⁵

Tagværker. Kirkens tagværker er af fyr og stammer fra nyere tid; formentlig er de opsat i forbindelse med et af byggearbejderne i 1800-tallet. Ligesom klokkestolen af fyr i tårnet sikkert stammer fra 1827.

Tagbeklædning. Alle bygningsafsnit er tækket med røde vingetegl, senest gennemgribende fornyet 1977.³⁵ Denne tagdækning kan mindst føres tilbage til 1836, hvor der foretages udbedringer på kirkens tage.³⁶ Tårnets tag afsluttes fra opførelsen i et lille kobbertækket spir, som kronet af en *vindfløj*, der senest er istandsat 2012.³⁷ 1869 blev det besluttet, at der skulle indlægges et *†*tagvindue i langhusets tagflade.³⁰ Til kirkens ældste *†*tagdækning hører nok de ituslåede hulsten, såkaldte *munke-* og *nonnesten*, der er blevet påvist arkæologisk.²⁰

Opvarmning. Kirkens elektriske varmeanlæg er installeret 2013.³² 1879 blev der opstillet en stor *†*kakkelovn i kirken.³⁸ Denne blev 1914 udskiftet med en større ovn, som man reparerede 1929.³⁹ 1939 anskaffedes et *†*centralvarmeanlæg. Anlægget var i brug frem til 1959, hvor det blev afløst af et oliefyr anbragt i det dertil indrettede rum i kapellet.³² Dette system blev 1986 afløst af et *†*elektrisk varmeanlæg, som fungerede frem til installationen af det nuværende.⁴⁰

Kirken er hvidkalket ude og inde.⁴¹ Våbenhusets træloft er malet i lys grå. En belægning af perlegrus og fliser løber op til kirkedøren i vest, mens bygningen omgives af græsplæne på de øvrige sider; dog løber en perlegrusbelagt sti op til kapeldøren. 1939 blev der etableret et nu fjernet *†*fortov omkring hele kirken.¹⁹ Et ældre lag *†*piksten af ubestemt alder er ligeledes konstateret omkring kirken.²⁰

Fig. 13. Blændet kurvehanksbuet glug i vestligst i vestforlængelsens nordside (s. 4960). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Bricked-up basket-handle arch peep-hole westmost in the north side of the western extension.*

Fig. 14. Tårnet og våbenhuset set fra syd (s. 4961). Foto af Arnold Mikkelsen 2018. – *Tower and porch, seen from the south.*

Fig. 15. Skt. Sebastian, o. 1450-75. Skibets nordvæg (s. 4966). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *St. Sebastian, c. 1450-75. North wall of nave.*

KALKMALERIER

To kalkmalede udsmykninger er 1969 fremdraget og restaureret af Gregers Lind.⁴² Senest er billederne gennemgribende istandsat 1983 af konservator Robert Smalley.⁴³

Malerierne udgør to kronologisk adskilte udsmykninger. Ældst er to kraftigt retoucherede helgenfremstillinger fra senmiddelalderen (nr. 1) (fig. 15-16), mens en engel malet i korets andet

hvælvfag er de sidste rester af en barokudsmykning (nr. 2) (fig. 17).

1) (Fig. 15-16) o. 1450-75, en sengotisk dekoration, der formentlig har omfattet hele skibet, hvis ikke hele kirken, idet den er påvist på nordvæggen både i skibet og i vestforlængelsen, ligeledes på nordvæggen samt i skibets første hvælv.

I skibets først fag, på nordvæggen, er en fragmentarisk fremstilling af *Skt. Sebastian* (fig. 15) omgivet af liljeornamenter. Billedet er senere blevet beskåret af et vindue fra midten af 1700-tallet (jf. s. 4960). Sebastian, der er bundet til marterpæ-

Fig. 16. Skt. Peter, o. 1450-75. Vestforlængelsens nordvæg (s. 4967). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *St. Peter, c. 1450-75. North wall of west extension.*

len med hænderne bag ryggen, indrammes af to overdækkede søjler med pyntede kapitæler og står på et rudeformet flisegulv, der samlet skaber et arkitektonisk rum omkring helgenfiguren. Den langhårde Sebastian har glorie om hovedet og er kun iklædt lændeklæde, mens hans vredne krop gennembores af pile. Over fremstillingen løber et ødelagt tekstbånd med minuskler, der ikke længere lader sig læse.

På *vestforlængelsens nordvæg* findes *Skt. Peter* (fig. 16) malet. Peter står, som Sebastian, i et arkitektonisk rum defineret ved søjler og flisegulv; han omgives ligeledes af liljeornamenter. Den flintskallede Peter med glorie om hovedet er fremstillet som lærd skriftklog i ærmeløs kåbe over en kjortel, der har kantebånd på ærmet. Med venstre hånd holder han en bog, mens han med den højre griber om nøglen; hans attribut. Over fremstillingen ses en fragmentarisk minuskelindskrift, der læses: »[...] Scm Petrum« (Skt. Peter).

Med til udsmykningen hørte også en nu atter overhvidtet $\dagger$ fremstilling på *nordvæggen* i *skibets andet fag*, der var malet delvist ind over den blændede norddør (jf. s. 4957). Billedet var meget ødelagt, men en rød kjole kunne påvises samt et stort slagsværd med rund knop og buet parerbøjle. I tekstbåndet over billedet kunne der læses: »...andria«; hvorfor fremstillingen kan identificeres som et billede af *Skt. Katharina af Alexandria*.

Billederne i nordsiden blev ledsaget af samtidige $\dagger$ ornamentale udsmykninger af ribber og buer, påvist i *skibets første fag*. Udsmykningen, der blev overhvidtet umiddelbart efter fremdragelsen, var udgjort af rød-grå sparrer på hvælvets ribber og parallelle grå og røde striber i skjoldbuerne samt i gjordbuen.

Helgenfremstillingerne er holdt i samme farveholdninger. Okkerrød er brugt til konturstreger og detaljer, mens gråsort er anvendt som kontrastfarve på søjler og klædedragt. Helgener, der givetvis har været del af en frise hellige mænd og kvinder, er malet i det formsprog, som navnlig prægede første del af 1400-tallets anden halvdel og især kom til udtryk i de bloktryk, der med al sandsynlighed har dannet forlæg for kirkens billeder. Kalkmalerierne er dermed også præget af en tidstypisk anonymitet.

Fig. 17. Basunblæsende engel, o. 1760. Søndre hvælvkappe af korets andet fag (s. 4967). Foto Arnold Mikelsen 2018. – *Trumpet-playing angel, c. 1760. Southern vault severly of second bay of nave.*

2) (Fig. 17) o. 1760, en *basunengel* i *søndre hvælvkappe* af *korets andet fag*. Den lille stregtegnede englefigur, stående oprejst med en lang basun i hænderne, er malet i gråsort og udgør formentlig den sidste rest af en scene, der har interageret med prædikestolens lydhimmel (jf. s. 4976) eller måske slet og ret har udgjort udsmykningen over stolen. Dekorationen må være udført, efter koret blev istandsat i midten af 1700-tallet (jf. s. 4960).

På *korets østvæg* blev der, sikkert også o. 1769, udført en $\dagger$ malet *baldakin* i sort og okker, der har indrammet altertavlen (jf. s. 4969). Baldakinen, der blot var fragmentarisk bevaret, blev overhvidtet efter fremdragelsen.

Fig. 18. Kirkens indre o. 1915. Foto i NM. — *Interior of the church, c. 1915.*

INVENTAR

Kirkens ældste inventargenstand er den romanske døbefont af såkaldt arkadetype. Af yderligere middelalderlige genstande findes en klokke fra 1448, der er støbt af klokkestøberen Klaves, mens et lille krucifiks er udført i 1500-tallet. Efter reformationen er en del dåbs- og alterudstyr anskaffet, herunder messingdåbsfadet, der er et typisk Nürnbergerarbejde. Alterkalken er udført 1580 og tilskrevet guldsmed Niels Hvid; den blev skænket af Ide Dresselberg til Østrupgård. Den rigt udskårne prædikestol stammer fra samme årti, mens alterstagerne synes at stamme fra tiden o. 1650.

Fra 1700-tallets første halvdel stammer dels den ottearmede lysekroner, dels kirkeskibet »IMD«, der blev udført 1731 til Lumby Kirke og først skænket til Østrup 1931. Den illusionistisk malede altertavle er udført 1769, men står med en sekundær bemaling fra 1864. I tavlen er indsat et altermaleri fra 1863 malet af Christoffer Faber, som forestiller Nadverens Indstiftelse. Stolestaderne blev indrettet o. 1899.

Farvesætning og istandsættelser. Kirken fremstår i en farvesætning fra 1973, der er afstemt efter altertavlens gråtonestaffering fra 1864. Rummets mest markante koloristiske islæt er prædikestolen, hvis brogede barokstaffering blev fremdraget 1973. Kirken blev sat i stand

1839 på foranledning af kirkeejер Elias Jørgensen Møller til Østrupgård, hvilket blandt andet resulterede i en næsten komplet udskiftning af stolestaderne. 1870 stod prædikestolen med egetræsådring, og man ønskede at male det øvrige træværk i kirken på samme vis.¹²

Det enkle *alterbord* (jf. fig. 12), fra 1700-tallet(?), er udført af fyldingspaneler og måler 167×90,5 cm, 106 cm højt. Frontpanelet rummer tre fyldinger, mens de to sider hver omfatter halvandet fag. At sidefyldingerne er afkortede, skyldes formentlig, at man i 1800-tallets slutning indrettede et aflukke for præsten bag altertavlen. Bordet fremstår i en olivengrøn bemaling.

†*Alterklæder.* 1) Nævnt 1702, af rødt, blomstret fløj.¹³ 2) 1856, af rødt silkefløj med guldbort, skænket af kirkeejер Jørgen Jensen Møller.³¹ 3) 1890, af rødt silkefløj med guldbort; det gamle guldors blev genanvendt på det nye alterklæde.¹²

Altertavlen (fig. 20), 1769, der er foreslået tilskrevet Niels Poulsen Dahlin (aktiv o. 1743–85), er et illusionistisk maleri med et sekundært altermaleri udført 1863 af Christoffer Faber. Tavlen

Fig. 19. Indre set mod øst. Foto Arnold Mikkelsen 2018. — *Interior looking east.*

måler 375×248 cm og er samlet af egeplanker med svejfede udsavninger. Dens nuværende udseende skyldes en nystaffering, der er signeret af »F. Andersen 1864«. Den er overvejende udført i gråt som en arkitektonisk opbygget tavle med et storfelt flankeret af spinkle, snoede halvsøjler med cirkulære, rocaillesmykkede kapitæler. Postamentet nedenfor er højt og har et skriftfelt med spinkel ramme, hvori 1. Kor. 10,16 og 1. Kor 11,28 er citeret med guldfraktur, mens postamentfremspringene er prydet af englehoveder i kartoucher. Topstykket er udsavet som akantus og malet som en brudt gavl med et illusionistisk topfeltsmaleri forestillende Korsfæstelsen opsat i en guldramme foran en polstret baldakin. Topgavlen er udskåret som en sky med udsavet strålekrans, der åbner sig om det hebræiske ord »JAHVE« malet i brunt på guldgrund.

Altermaleriet forestiller Nadverens Indstiftelse og er malet 1863 af Christoffer Faber i olie på lærred (signeret »C. Faber 1863.«). Billedet, der måler 135×150 cm, er en gentagelse af hans ar-

bejde til Skt. Laurentii Kirke, Kerteminde, fra 1856 (s. 1952), som atter er en fri variant af pågældende kirkes altermaleri fra 1675–76 (s. 1949); dog med anvendelse af Carlo Dolcis »Jesus som Velsigner Brødet« som forlæg for Jesus samt kalcken og disken på bordet.⁴⁴ Maleriet er indsat i en profileret ramme og hængt løst foran det oprindelige storfelt; rammen dækker en smule af de flankerende søjler.

(†)*Altermaleri* (fig. 21), 1769, malet direkte på tavlen. Maleriet, der er i temmelig dårlig stand med flere større partier af afskallet maling, er i højformat med svungen overkant og viser Nadverens Indstiftelse. Jesus sidder i billedets midte, bag bordet, og velsigner brødet, mens Johannes kigger indgående på ham fra sin plads ved hans venstre side. Scenen indrammes af to disciple foran bordet, den ene har hånden i siden og fremskudt albue, mens han kigger på sin modpart Judas med sin pengepose, der udfører en talende gestus. Maleriet har samme forlæg, som er anvendt til den nært beslægtede altertavle i Vemminge Kirke fra ca.

Fig. 20. Altertavlen, 1769, med bemaling fra 1864 og Christoffer Fabers nadvermaleri fra 1865 (s. 4969). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Altarpiece, 1769, with paintwork from 1864 and Christoffer Faber's Last Supper from 1865.*

1650–75 (s. 3231, jf. ndf.). Billedet var oprindeligt omgivet af en forgyldt, spinkel stukramme. Denne

blev fjernet 1864, da maleriet var i dårlig stand og blev overmalet med gråt i forbindelse med an-

Fig. 21. Altertavlens oprindelige nadvermaleri fra 1769 samt fragmenter af den oprindelige bemaling (s. 4969) Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Original Last Supper painting from 1769 and fragments of the original paint.*

skaffelsen af Fabers altermaleri (fig. 21).⁴⁵ Overmalingen blev fjernet fra alterbilledet 1971.⁴⁶

Den oprindelige staffering. I de to svikler ved maleriets overkant (fig. 21) ses rester af altertavlens oprindelige bemaling i form af to marmorerede felter med spinkel ramme af rocailleværk på en grå baggrund. Disse fragmenter viser, at tavlen oprindeligt har haft en mere traditionel rokokobemaling, og eftersom både de nævnte felter og

tavlens overordnede udformning har deres paralleller i Verninge Kirkes altertavle, er det overvejende sandsynligt, at Østruptavlen ligesom denne oprindeligt har været malet som et storfeltsbillede flankeret af fremspringende kolossale søjler stillet på postamentets skarpkantede fremspring.

Ifølge en oplysning fra 1862 indgik dateringen »1760« i dette farvelag, men der må være tale om en fejllæsning for »1769«; året, hvor kir-

keejer Lauritz Schebye til Østrupgård lod både $\dagger$ hershabsstolen og altertavlen 'male og sætte i stand'.⁴⁷

Tavlen hører til en gruppe af illusionistiske altertavler fra årene efter 1750, der især kendes på Nordfyn, og hvoraf en enkelt vides at være udført af Niels Poulsen Dahlin (jf. Veringe Kirke, s. 3233). Både de bevarede dele af den oprindelige bemaling samt tavlens udformning knytter den nært sammen med Veringetavlen. Særligt viser Nadverfremstillingerne i de to altertavler, at de må være udført af samme mester, formentlig førnævnte Niels Poulsen Dahlin, og i øvrigt efter samme forlæg. Trods de tydelige forskelle mellem Østrupavlens oprindelige dele og Hjadstrupavlens oprindelige Nadvermaleri (s. 5007) må også denne altertavle knyttes til gruppen, idet det forekommer usandsynligt, at kirkernes ejer, Laurids Schebye til Østrupgård, med kun to års mellemrum skal have overladt en så specialiseret opgave som en illusionistisk malet altertavle til to forskellige værksteder.

$\dagger$ Altertavler. 1) Nævnt 1590 af biskop Jacob Madsen.⁹ En trefløjet skabstavle, hvis midtskab rummede »J(omfru) Maria met 1 Barn oc 1 hos« og »de 2 Marier paa fløyler«. I lyset af sidstnævnte har tavlen sikkert forestillet den hellige slægt, og i så fald var midtskabets anonyme figur nok Marias moder, Anna, eller Josef.

2) Nævnt 1702, tre alabastbilleder, der var skænket af Johan Didrik von Wettberg, som ejede kirken i årene 1682-95, til 'alterets zir'.⁴⁸ De tre billederne var formentlig indsat i den ældre altertavle (†nr. 1).

Altersæt (fig. 22), tilskrevet Odensesølvmeden Niels Hvid og skænket 1580 af Ide Dresselberg til Østrupgård. Den 22,5 cm høje *kalk* har fod med seks æselrygbuede tunger, og på den ene er der monteret et kruficiksrelief. Under foden er indgraveret en versalindskrift: »F(ru) Ide P(oul) Skinckels lod gøre denne kalck 1580«, ligesom et sølvmærke, der er foreslået at være Niels Hvids, er stemplet to gange på standpladen (fig. 45).⁴⁹ Foden er drevet stejlt op mod en forgyldt midt-

Fig. 22. Altersølv, skænket 1580 af Ide Dresselberg til Østrupgård (s. 4972). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – Altar plate, donated in 1580 by Ide Dresselberg of Østrupgård.

Fig. 23. Alterkande, o. 1884 (s. 4973). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – Altar jug, c. 1884.

knop, hvis seks bosser har indgraverede versaler, der danner navnet »Ihesvs«. Bægeret er fornyet i 1800-tallet og har høje, rette sider uden dekoration; en nyere indsats med hældetud er monteret herpå. Kalken blev fremhævet som 'skøn' af biskop Jacob Madsen, da han visiterede Østrup 1590.⁹ Kalken blev repareret 1877, da bægeret var løst.³³

Udformningen af kalken svarer nøje til alterkalken i Ulbølle Kirke (Svendborg Amt) fra 1575, både i udformningen af fod, knop og krusifiksrelief, så de må tillægges samme guldsmed. Netop Ulbølles og Østrups kalke er i øvrigt de to ældste, præcist daterede efterreformatoriske alterkalke fra Fyn.⁵⁰ Ifølge Finn Grandt-Nielsen er den eneste guldsmed, der kan komme på tale, Niels Hvid, Odense, men da sølvmærket ikke svarer til hans initialer, må tilskrivningen tages med et vist forbehold.⁵⁰

Diskens måler 13,2 cm i diameter og er glat, bortset fra et indgraveret hjulkors på fanen. Sikkerhedsmærket under bunden.

†*Oblatæske*, nævnt 1702 som skænket af jomfru Sidsel Cathrine (Cecilie) von Wettberg.¹³

En †*skummeske* blev anskaffet 1888.¹²

Alterkande (fig. 23), o. 1884,³¹ af tin. Den 27 cm høje kande har cylindrisk fod, skarpkantet korpus og høj, asymmetrisk hældetud. Hanken løber lodret langs korpus og afsluttes med en trekvartcirkulær runding foroven; låget har korsformet knop. Kanden er stemplet under bunden med Lorentz Buntzens mestermærke. En ældre †*alterkande* blev formentlig anskaffet 1836, da Østrupgård betalte Odense Bispekontor 12 rdlr. for to alterkander, rimeligvis til herregårdens to kirker, Østrup og Hjadstrup.²⁵

Alterstager. 1) (Fig. 24), o. 1650, 39 cm høje med profileret fod, spinkelt balusterskaft med markant vaseled og svunget lydeskål. De er sikkerhedsmærkede under bunden. Balusterskaftet synes at pege frem mod 1600-tallets midte.⁵¹ 2) 1900-tallet, 27 cm høje med keglestubformet fod, smalt balusterskaft og svejftet lydeskål. Sikkerhedsmærket under bunden. Nogle ældre †*alterstager* er nævnt 1590 af biskop Jacob Madsen.⁹

Fig. 24. Alterstager, 1600-tallet (s. 4973). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – Altar candlesticks, 1600s.

Fig. 25. Dåbsfad, et Nürnbergerarbejde fra 1500-tallet (s. 4974). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Baptismal dish, Nuremberg work from 1500s.*

†*Messehagler*. 1) Nævnt 1702 som udført af rødt, blomstret fløj. ¹³ 2) Nævnt 1877, en lille hagel af ældre dato, der ikke var 'anstændig', med kors og galoner, der var krøllede. ⁵²

Altersranken, o. 1870, ³¹ er trekvartcirkulær med drejede, vaseformede balustre og høj, glat hånd-

Fig. 27. Prædikestol, o. 1580'erne (s. 4974). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Pulpit, c. 1580s.*

liste. Den står i lysegrå bemaling, og knæfaldet er polstret med rødt velour. Den erstattede en †*alterskranke* fra 1839. ⁵³

Døbefont (fig. 26), romansk, af grålig granit. Fonten, der er 82 cm høj, har en fod formet som en omvendt terningkapitæl, hvis tre sider er prydet af et reliefkors mellem et vekslende antal cirkler, mens den fjerde rummer en stiliseret blomst. Et cylindrisk midtled formidler overgangen til kummen, der er 73 cm i diameter. Kummen er prydet af en arkadefrise. I enkelte af arkaderne ses geometriske relieffer (fig. 26). Denne udsmykning knytter fonten til M. Mackeprangs såkaldte 'arkadetype', nærmere bestemt til en større undergruppe, der var udbredt over hele Fyn, og som er kendetegnet ved kummens arkitektonisk udformede arkader med kapitæler, mens foden veksler mellem at være en omvendt terningkapitæl og en keglestub. ⁵⁴ Fonten stod med 'bemalinger' indtil 1882. ¹²

De markante rustaflejringer, der ses hele vejen rundt om fontekummen ca. 5 cm under randen, må antages at skyldes et †*fontelåg* af metal. 1590 stod den i tårnet. ⁹

Dåbsfadet (fig. 25) er et Nürnbergerarbejde fra 1500-tallet, 45,5 cm i diameter. I fadets midte er et relief af Bebudelsen (17,5 cm i diameter), hvorom den velkendte minuskelindskrift »ml-cave« er anført fem gange og uden om denne en række punslede franske liljer. Fanen er prydet med to rækker punslede mønstre.

Prædikestol (fig. 26-30), o. 1580'erne, omfattende en kurv i fire fag, en samtidig lydhynde og en opgang fra 1700-tallets første halvdel. Kurvens storfelter er udført som arkader med kannelerede pilastre, kvaderinddelt bue prydet af tandsnit og rosetter samt svikler, der udfyldes af bladornamenter; det fjerde fag er sekundært blevet halveret og er nu næsten skjult mod ski-

Fig. 26. Den romanske døbefont (s. 4974). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *The Romanesque font.*

Fig. 28-29. Prædikestolens første og andet fag, 28. Peter, 29. Salvator Mundi. (s. 4974). Foto Arnold Mikkelsen 2018.
– First and second bays of pulpit. 28. Peter. 29. Salvator Mundi.

bets sydvæg. Fagene indrammes af kraftige korintiske halvsøjler med bladværksornamenterede prydbælter, der er anbragt parvis på de markante hjørnefremspring med en højrektangulær mellem sig. Både postamentet og frisen er højt, og i de profilerede felter er udskårne bladmænd og bladværksornamenter af forskellig form. Under postamentfremspringene er hængestykker udformet som rundkindede englehoveder, mens en bladfrise hænger under postamentfelterne.

Lydhimlen, af fyr, er syvkantet. Dens frise opdeles af parvise, lave pilastre, og over den er et fremspringende tandsnit, der bærer gesimsen. Topstykkerne er udsavede og adskilles af firkanterede spir; to af disse er i modsætning til den øvrige himmel skåret i eg.⁵⁵ Loftet er inddelt i seks felter af profilerede ribber, der udgår fra et centralt, sekskantet felt.

Opgangen er udført af fyr som et panel med et enkelt profileret fyldingsfelt og en spinkel håndli-

ste. Overgangen mod kurven formidles af en kort gesims, der forlænger kurven et stykke ud på opgangspanelet.

Stolen fremstår i en broget barokstaffering fra tiden omkring eller kort efter 1700. Stafferingen blev fremdraget under konservering 1973 og er domineret af rødt og grønt med forgyldte detaljer og udpræget brug af marmorering. I kurvens arkadefelter er malerier fra o. 1650, som forestiller Peter, Jesus som verdensfrelser ('Salvator Mundi'), Paulus, og i det fjerde, halve fag anes resterne af en fjerde figur, der imidlertid ikke kan identificeres. De to apostle er malet efter Hendrick Goltzius' kobberstik, der blev udgivet første gang 1589.⁵⁶

Himlen står i en tilsvarende bemaling med versalindskriften: »Verbum/ Domini/ Manet In/ Æternvm./ Marc: 13« (Herrens ord forbliver til evig tid, Mark. 13) anført med guld på den grøn-brune bund.⁵⁷ Topstykkerne er illusionistisk malet som rulleværk, mens loftets seks felter fremstår

med spinkel groteskeornamentik malet i grågrøn på mørk bund, og ribberne er lysegrå med broget tandsnit.

Opgangen står med grå ramme, hvorpå er malet akantusværk i gult og grønt. Fyldingsfeltet er malet med beige marmorering og har rød profil. At akantusværket ikke helt flugter ved samlingen mellem midterste og højre rammestykke, skyldes, at sidstnævnte blev sænket ca. ti cm under restaureringen 1973. På dette tidspunkt kunne det samtidig konstateres, at fjerde fags rammeværk oprindeligt må have stået uden bemaling eller eventuelt med en 'snedkerstaffering' af enkelte profillister.⁴⁵ Eftersom der er spor af en figur i det fjerde fags arkade, må stolens figurmalerier være udført, før faget blev halveret, og den øvrige stol fik sin nuværende staffering.

1862 anførte biskop Engelstoft, at stolen kun var 'delvis malet og forgyldt', men eftersom den nu afdækkede og heldækkende staffering er betydeligt ældre, må der snarere have været tale om en egetræsådring med forgyldte detaljer. Under alle omstændigheder fik stolen en mørk egetræsådring o. 1870.⁵⁸ Indtil 1973 stod den med ultramarinblå frisefelter.

Ændringer og istandsættelser. Stolen, der først er nævnt 1590 af biskop Jacob Madsen som 'opstillet ved sydsiden (af skibet)',⁹ er senest blevet restaureret 1973 af konservator Mogens Larsen, der blandt andet fjernede en del sekundære jernsøm, tilføjede de manglende profillister og pinakler og fremdrog barokstafferingen.⁵⁹

At det fjerde fag dels rummer fragmenter af figurmaleri, dels fremstår uden bemalet rammeværk, indikerer, at stolen først fik tilføjet arkadefelternes figurmalerier på et tidspunkt, formentlig o. 1650, inden den blev ombygget og malet; sikkert i forbindelse med tilføjelsen af den nuværende opgang i starten af 1700-tallet.

I kraft af såvel arkadefelternes udformning som de høje postament- og frisefelter med udskåret ornamentik er stolen beslægtet med Fraugdes fra o. 1575-80 (s. 3565). Dens mere markerede hjørnefremspring med parrede søjler er træk, der især vinder frem mod 1500-tallets udgang, og dette peger i retning af, at den er lidt yngre end Fraugdestolen, o. 1580-90.

Fig. 30. Prædikestolens tredje fag. Paulus (s. 4974). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Third bay of pulpit. Paul.*

†*Prædikestolsbeklædning*, nævnt 1878 som 'en grå ulden frynse', der ønskedes erstattet af guldguloner.³⁴

Stolestaderne (jf. fig. 19), o. 1899,³² har 105 cm høje gavle, der er vandret inddelt i to glatte felter og kronet af en høj frise med gesims. Hertil følger det ydre, udsavede stoleben sig. Stolene står i en lysegrå bemaling med vinrøde felter og er opstillet i to blokke med henholdsvis 17 (syd) og 20 (nord) stole. Stolegavlene havde oprindeligt trekantede topstykker flankeret af spir (jf. fig. 18).

†*Stolestader.* 1) Nævnt 1631 som gamle og brøstfældige, således at alle 'bør gøres fra ny'.¹³ I stolestadebogen fra 1760 er anført 13 almindelige mandsstole i skibets sydside, yderligere fem på *†pulpituret* og 17 kvindestole i skibets nordside.²⁵ Herudover var der to herskabsstole forrest i den søndre blok og en enkelt i nordsiden, som benyttedes af Østrupgård (jf. ndf.).

2) 1839, indrettet under den istandsættelse, kirkejer Møller til Østrupgård lod bekoste, hvorunder stolene blev 'aldeles forandrede og for størstedelen forfærdet af nyt'.⁶⁰ Ifølge en oplysning fra 1862 havde kun de fire forreste stole 'hel ryg', mens de øvrige havde et 45 cm højt rygstød.¹² 1870 blev stolene egetræsådrede, og 1884 blev ryglænene udskiftet med nogle i 'passende højde'.³²

Præstestol, 1939, af eg. En armstol med drejede ben, og mellem de forreste er en tværstiver udsåret med akantusornamentik. Sæde og ryglæn er polstret med lysebrunt læder. Opstillet i koret.

†*Skrifte- og degnestole*, nævnt 1590 som små; skriftestolen var indrettet »ved Synderside ved Alteret« og degnestolen givetvis på den nordre (jf. ndf.).⁹

1862 blev skrifte- og degnestolene beskrevet som havende 'røde gardiner foroven'; på dette tidspunkt stod degnestolen mod syd og præstens skriftestol mod nord.³¹ Degnestolen ønskedes 1862 flyttet ned ved prædikestolen,³¹ og 1874 fandt kirkesynet det 'rigtigere, om præstens stol indskrænkes til pladsen bag ved alteret og panelet på begge sider af alteret borttages'.³³ Herefter synes den gamle stol kasseret og en ny at være indrettet bag altertavlen, eftersom den er omtalt 1875 med denne placering.³¹

†*Herskabsstole*. 1) Nævnt 1590 som indrettet af Ide Dresselberg (†1587) og opstillet ved korets nordvæg.⁹

Fig. 32. Indre set mod vest. Foto Arnold Mikkelsen 2018. — *Interior looking west.*

2) Indrettet 1595 af kirkejer Morten Skinkel til Østrupgård, der samtidig lod kirken forlænge og etablerede en 'statelig begravelse' til familien (jf. s. 4984).⁹ Det er muligt, at denne er identisk med den stol, kirkejer Laurids Schebye til Østrupgård lod sætte i stand og male 1769 (jf. også altertavlen, s. 4971-72).⁶¹ I så fald var den ifølge en oplysning fra 1760 placeret som nummer to i skibets søndre stoleblok.²⁵

Ti *løse stole*, tegnet af Børge Mogensen (model J39) er opstillet i kor og skib.

Et *†skab* er nævnt 1590 af biskop Jacob Madsen som værende i 'passende' stand og opstillet i koret.⁹

†*Pulpitur*, nævnt 1760 som rummende fem karlestole.²⁵ Pulpiturets position i kirken er indikeret af en omtale 1869, da degnestolen ønskedes anbragt 'ovenfor prædikestolen, lige overfor pulpituret'.³¹ Den temmelig uklare formulering synes at antyde, at pulpituret var opsat på skibets nordvæg.

Orgel (jf. fig. 32), 1971, med syv stemmer, ét manual og pedal, bygget af Bruno Christensen & Sønner, Terkelsbøl. Disposition: Manual (C-g³): Gedakt 8', Spidsgamba 8', Principal 4', Rørfløjte 4', Flachfløjte 2', Mixtur II-III. Pedal (C-d¹): Subbas 16'. Kobling: M-P. Orglets klingende dele er

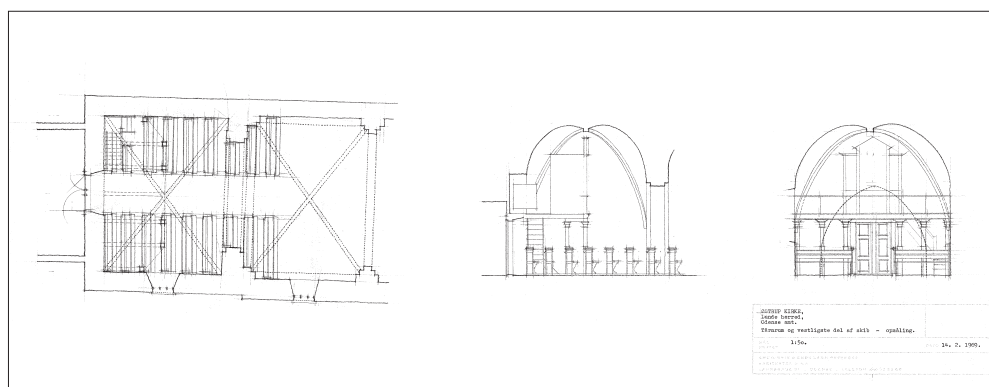

Fig. 31a-c. Tårnrum og †orgel (s. 4958, 4980). 1:300. a. Plan. b. Snit set mod nord. c. Snit set mod vest. Målt og tegnet af Lehn Petersens Tegnestue 1969. — *Tower interior and †organ. a. Plan. b. Section looking north. c. Section looking west.*

Fig. 33–34. 33. Kirkeskibet »IMD« fra 1731 (s. 4981). 34. Lysekrone fra 1700-tallets første halvdel (s. 4980). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – 33. Church ship “IMD” from 1731. 34. Chandelier from first half of 1700s.

placeret på et *pulpitur* over døren mellem skib og våbenhus, mens spillebordet, meget usædvanligt, er anbragt på kirkegulvet, nord for midtergangen, med mekaniske forbindelser til vindladerne på pulpituret. Det står i en grå og brun bemaling.

†*Orgel* (jf. fig. 31a–c), anskaffet 1912,⁶² med fem stemmer, svelle og oktavkoppel, bygget af Horsens Orgelbyggeri ved M. Sørensen.⁶³ Pneumatisk aktion, bælgventilvindlade.⁶⁴

Krucifiks (fig. 35), o. 1525, af eg, på nyere kors af fyr, som måler 77×66 cm. Kristusfiguren er 52 cm høj, armene er spændt ud på korset i omtrent vandret position, hovedet bærer en flettet tornekrone og hænger mod højre skulder, mens fødderne er lagt over hinanden. Figuren har siden en konservering i 1973 stået i sin oprindelige staffering med gråbrun hudfarve og lændeklæde, grøn tornekrone og brunt hår samt skæg.⁶⁵ Kinderne er rødtonede, ligesom der er blodstænk på hoved, arme og fødder. Under konserveringen konstateredes to yngre stafferinger. Dels en bemaling med mørkere hudfarve, dels en yngre staffering med gullighvid hud og hår, skæg samt tornekrone i brunt. Krucifikset er opsat på skibets nordvæg; 1862 var det placeret på en bjælke i skibets mid-

terste hvælv sammen med endnu et †*krucifiks*, der kun kendes fra denne omtale som en ‘malet Kristusfigur’.¹²

Pengebøsse, o. 1900, af messing, tegnet af Martin Nyrop (jf. Tommerup Kirke, s. 3295). Den måler 23 cm i diameter og er prydet af et reliefkors. Opsat i skibet ved døren til våbenhuset. Den erstattede en ældre †*pengebøsse*, nævnt 1862 som opsat over en †*pengeblok*.¹²

De tre *salmenummertavler* til hængenumbre stammer fra tiden o. 1900. De måler 72,5×60 cm og står i en lysegrå bemaling.

Lysekroner. 1) (fig. 34), 1700-tallets første halvdel, med otte s-svungne arme, der fortsat anvendes til levende lys. Balusterskaffet krones af en ørn med udsåede vinger, mens den store hængeskugle er smykket med blomstermotiver udført i gennembrudt arbejde; dens ovale knop er udformet som bladværk. Kronen har i hvert fald siden 1862 været ophængt i skibets midterste hvælv; den gang fra den østligste af tre tværgående bjælker.¹²

2–3) O. 1925, udført til elektrisk lys, med 2×6 spinkle s-svungne arme monteret på et balusterskaff med hængeskugle og knop. Hensat på ligkappellets loft.

Fig. 35. Krucifiks fra 1500-tallet (s. 4980). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Crucifix from 1500s.*

En *lysglobe* (jf. fig. 32) fra nyeste tid, af sortmalet støbejern, er opstillet i koret.

Kirkeskib (fig. 33), 1731,⁶⁶ kaldet »IMD«. Den tremastede orlogsfregat måler 65×79 cm og står med delvis bemaling i sort og hvid, mens navnet er anført med guld på bov og agterende. Det blev oprindeligt foræret af nogle skippere til Lumby Kirke 1731 og skænket til Østrup af denne 1960.⁶⁷

Klokke (fig. 36), 1448, tilskrevet klokkestøberen Klaves. Den måler 76 cm i diameter. Om halsen løber en indskrift i reliefminuskler: »Anno domini mccccxlviii ihesvs maria sa(nc)ta anna diac(...)svs iohannes brvn« (I Herrens år 1448. Jesus, Maria, den hellige Anna. Diakon (...) Johannes Brun). Herunder løber en ornamentfrise af gotiske buer med blomster, der ved indskriftens

begyndelse er afbrudt af et »k«. På legemet ses et 17 cm højt relief af en kronet kvinde med et barn på armen, som på grund af det »A«, der er støbt ved siden af, må opfattes som Anna (fig. 46).

Klokken er af Uldall tillagt støberen Klaves, hvis navn kendes fra et arbejde i Holstebro (DK *Ringkøbing* 263), og hvis forbogstav altså er anført i Østrupklokkens ornamentfrise.⁶⁸ Ydermere er frisens blomster identiske med blomster på to andre klokker, som Uldall tillagde Klavesværkstedet, nemlig Vester Vandets (1469) og den sene klokke fra Tullebølle (1495, Svendborg Amt).⁶⁹ Nævnt 1590 som 'passende'.

†*Klokke*, nævnt 1529 i en fortegnelse over de klokker, der blev inddraget som følge af klokkeskatten 1526; den vejede 312 kg.⁷⁰

Fig. 36. Klokke, støbt 1448 af Klaves (s. 4981). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Bell, cast in 1448 by Klaves.*

GRAVMINDER

Kirken rummer en enkelt gravsten fra 1500-tallet, nemlig Poul Skinkels til Østrupgård og Ide Andersdatters gravsten, der indtager en nøglerolle i den gruppe af fynske gravsten, Chr. Axel Jensen har tilskrevet »Odenskopisten«. O. 1595 lod Laurits Skinkel til Østrupgård et $\dagger$ gravkapel opføre, der muligvis er identisk med det gravkapel i tårnrummet, som var i brug helt frem til

1827. Det år blev et nyt gravkapel bygget på kirkens nordside, og kisterne med daværende kirkeejer Laurids Schebyes familie blev overført dertil. De ældre kister blev kasseret, efter at kistepladerne var fjernet (nu i Nationalmuseet). Fra 1800-tallets midte stammer fire gravtræer, der nu er hensat i våbenhuset. Kirkegårdens mest prominente monument er den mindetavle, der er lagt øst for kirken, hvor kisterne fra Østrupgårds nye kapel (jf. ovf.) blev nedsat 1920.

Fig. 37. Poul Skinkels og Ide Dresselbergs gravsten, o. 1565/70 (s. 4983). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Tombstone of Poul Skinkel and Ide Dresselberg, c. 1565/70.*

Gravsten (fig. 37), o. 1565/70, over Povel Skinkel (Poul Skinkel) til Østrupgård, †20. okt. 1565 »for sit ferne landz be-/ skermelse for Vorbierg«

(dvs. slaget om Varberg under Den nordiske Syv-årskrig), med hustru Idæ Andersdatter (Ide Andersdatter Dresselberg), †□, 15□□.⁷¹

Lysegrå kalksten, 218×128 cm. Den meget velbevarede figursten viser Poul Skinkel med kort hår, fuldskæg og rustning. Med venstre hånd griber han om det sværd, der hænger bag om hans ben, mens han med højre hånd holder en stridshammer tæt under hammerhovedet; hans hjelm ligger ved højre fod. Ide Andersdatter Dresselberg er iklædt fodlang kjole og har hovedet dækket af enkelin. Hun holder hænderne foldede foran sig. Ægteparret er portrætteret stående på et illusionistisk udført gulv under en svejftet arkade. På dennes pilastre er ægteparrets våbenskjolde i to generationer hugget i relief; på den venstre Skinkel, Skinkel (Tinhuus), Skinkel (Søblad) samt Baden og på den højre Dresselberg, Qvitzow, Basse samt Portmand. Sviklerne er udsmykket med store evangelistmedaljoner for Mattæus og Johannes, mens Markus og Lukas flankerer fodfeltet nederst på stenen, hvor personalia er anført i forsænkede versaler.

Stenen er den ældste i den gruppe, Chr. Axel Jensen har tilskrevet »Odensekopisten«. Med dette navn ønskede Chr. Axel Jensen at markere stenhuggerens afhængighed af en gruppe af jyske renæssancegravsten fra perioden o. 1565-73, som han tillagde det ældste 'Jyske Gravstensværksted' og dets formodede mester, Gert van Groningen.⁷² Østrupstenen følger da også nøje det kompositionsskema, der kendes fra disse jyske gravsten, ikke mindst hvad angår de to helfigurer, udformningen af evangelistsymbolerne og de tilbagetrukne arkader, der forstærker den perspektiviske udførelse af det rum, de to portrætfigurer indtager.

I og med at Østrupstenen altså er gruppens ældste, indtager den en nøglerolle i forståelsen af »Odensekopistens« tilknytning til van Groningens aarhusianske værksted. Chr. Axel Jensen anså dens arkade for kopieret efter van Groningens gravsten i Skibet Kirke over Iver Friis' fra 1557 (*DK Vejle* 2740), om end det er mere oplagt at pege på slægtskabet med en anden af Aarhusværkstedets tidlige arbejder: Jon Viffert (†1560) og Anne Krabbes (†1564) gravsten i Aarestrup Kirke (Aalborg Amt). At denne kan regnes for Østrupstenens kompositionelle forlæg, fremgår ikke mindst af arkadens udformning med et højt rum over de afbildede figurer; dog er dette i Aarestrupstenen udfyldt af et Korsfæstelsesrelief.

Chr. Axel Jensen mente ydermere, at hjørnemedaljonernes udførelse viser, at de er hugget af samme svend, som udførte medaljonerne på Jakob Skrams (†1570) gravsten i Thyregod Kirke (*DK Vejle* 2516); altså at det var denne svend, der flyttede til Fyn og grundlagde det fynske værksted, der nu kendes under »Odensekopistens« kaldenavn.⁷³ Hvis dette er korrekt, blev Poul Skinkels gravsten tidligst opsat i kirken fem år efter hans død i 1565.

Gravstenen blev fremhævet af biskop Jacob Madsens under visitatsen 1590, hvor han oplyste, at den var placeret ved Ide Dresselbergs stol i nordre side af koret, hvor den fortsat står.⁹

En *†gravsten* over Christopher Hansen, sognepræst, †1588 er nævnt 1774.⁷⁴

†Østrupgårds gravkapel, 1595 eller 1600-tallet(?), indrettet i det ældre tårns tårnrum. Der vides ikke meget om kapellet, men i relation til forordningen af 22. febr. 1805 om at ophøre med at begrave inde i kirken hedder det i to separate meddelelser, dels at begravelsen 'over jorden' tilhører Østrupgårds ejer, dels at den rummede de to seneste ejere, Laurids Schebye (†1787) og Jens Lauridsen Dreyer Schebye (†1796) og deres familier.³⁶

Det er muligt, at gravkapellet er identisk med det, biskop Jacob Madsen omtaler: »Aar 1595 lod Morthen Skenckel Kirken forlange aff Kirkens Indkomst sig oc sine til en statelig Begravfuele oc Stolestand«. ⁹ Selvom denne formulering synes at placere Morten Skinkels 'statelige begravelse' i den korforlængelse, han lod opføre, kan det ikke helt udelukkes, at forlængelsen blot skaffede tilstrækkelig plads i kirkerummet til, at tårnrummet kunne omdannes til gravkapel; det var under alle omstændigheder dér Østrupgårds gravkapel var indrettet i anden halvdel af 1600-tallet.

Gravkapellet blev nedlagt 1827 forud for fornyelsen af tårnet (s. 4961). I den forbindelse blev Schebyernes kister overflyttet til et nyt (†)gravkapel (jf. ndf.), mens kun kistepladerne fra de øvrige kister blev bevaret.

Begravede. Jacob Grubbe, †1676; Christoffer von Korff til Østrupgård, †1678; Mette von Ahlefeldt, †1694; Johan Diderich (von) Wettberg, †1695; Sidsel Grubbe, †1716; Valborg Dreyer, †1761; Laurids Schebye, begr. 27. dec. 1787;⁷⁵ Jens Lauridsen Dreyer Schebye, begr. 8. apr. 1796.⁷⁶

Fig. 38. Krucifiks, 1695?, muligvis fra Johan Diderich Wettbergs kiste (s. 4985). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Crucifix, 1695?, possibly from the coffin of Johan Diderich Wettberg.*

Kisteplader. Følgende kisteplader blev skænket til Nationalmuseet 1853 (nr. 1-4, 7) og 1855 (nr. 6) af slægtningen, historiker Lauritz Schebye Vedel Simonsen. Han havde modtaget dem fra Østrupgård, og de må antages at stamme fra de endnu 'adskillige' kister, der stod i gravkapellet 1812 (jf. ovf.), men som ikke blev overflyttet til det nye gravkapel 1827 (jf. ndf.).

*1) 1676, over Jacob Grubbe til Røgle (Skåne), †12. maj 1676 i Odense. En oval kisteplade af messing, 63×73 cm. Det centrale skriftfelt omgives af en smal blomsterbort og rummer personalia i indgraverede versaler. Rammen er drevet som en overdådig blomsterbuket. I NM (inv.nr. 13563).

*2) 1678, over Christoffer von Korff til Østrupgård, *15. okt. 1627 på Stellingflint i Bremen, †16. febr. 1678. Oval kisteplade af messing, 34×25 cm, med personalia i indgraverede versaler. I NM (inv.nr. 13564).

*3) 1694, over Mette von Ahlefeldt, *1611 på Freienwillen, Flensborg, †4. maj 1694. g.m. Christoffer von Korff til Østrupgård (nr. 2). Oval ki-

steplade af messing med indskrift i indgraverede versaler og rig barokramme drevet som store blomster; foroven er hendes våben i to generationer (Ahlefeldt, Ahlefeldt, Ahlefeldt og en due [burde være Wunkesen]).⁷⁷ I NM (inv.nr. 13565).

*4) 1695, over Johan Diderich von Wettberg til Østrupgård, †1695. Oval kisteplade af messing, 30,5×24 cm, med personalia anført på latin i indgraveret kursiv. I NM (inv.nr. 13565).

5) (Fig. 38), 1695(?), et krucifiks af blik udført i barokstil, muligvis til Johan Diderich Wettbergs kiste (jf. forrige). Korset måler 51,5×39 cm, og dets ender er formet som store blomster. Det er sortmalet med forgyldt kristusfigur samt kranium og monteret på et nyt trækors. Opsat på tårnrummets vestvæg.

*6) O. 1700, tre kistebeslag af messing. Tre hjelmprydede våbener. De to måler ca. 27×20 cm og viser dels tre liljer, dels et kronet oksehoved, mens det tredje er et uidentificeret alliancevåben, 33×37 cm. I NM (inv.nr. 15166).

*7) 1716, over Sidsel Grubbe, †1716,⁷⁸ 1. g.m. Cornelius Lerche til Nielstrup (†1681); 2. g.m. Johann Diderich von Wettberg, (†1695, jf. gravfane). En oval kisteplade af messing, 68×60 cm. Som nr. 1, dog med latinsk indskrift, og afdødes våbener (Grubbe og Daa) tilføjet øverst i rammen. I NM (inv.nr. 13564).

**Gravfane*, 1695, over Johan Diderich Wettberg til Østrupgård. En splitfane af silke med malet, tredelt våbenskjold (foroven et rødt oksehoved på hvid bund og hvid fønix på blå bund samt i nedre halvdel syv røde luer på hvid bund) og forgyldt indskrift i skriveskrift: »Her under huiler Dend Høyædle oc Welbyrdige Herre, Her Johan Diderich von Wettberg til Østrupegaard, kongelig Maystt. Til Dannemarck, Norge etc. Wel bestalter Obrister ober commendant og Amptmand, Føed paa Ahrensborg Slott paa øsel Anno 1645 den 28 Decembr. Døde i Fyen paa For bemelte sin gaard den 23 Martz Anno 1695.«. Fanen var i kirken frem til 1846, hvorefter den blev overført til Østrupgård og siden skænket til Lauritz Schebye Vedel Simonsen,²⁵ der 1855 skænkede den til NM (inv.nr. 15166) sammen med *kisteplade nr. 6.

Østrupgårds nye †*gravkapel*, 1827, indrettet i et nyt kapel rejst på korets nordside (s. 4962), der

Fig. 39. Mindesten lagt over besiddere af Østrupgård og deres hustruer, 1920 (s. 4986). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – Memorial stone laid over owners of Østrupgård and their wives, 1920.

erstattede Østrupgårds gravkapel i tårnrummet (jf. ovf). Der vides intet om kapellets indretning, men navnene på den mindesten, der blev lagt ved kapellets sløjfning 1920, godtgør, at kun de tre kister med kirkeejer Anna Elisabeth Møllers første ægtefælle, Jens Dreyer Schebye, og hans forældre, Laurids Schebye og Valborg Dreyer, blev overført fra Østrupgårds gamle gravkapel. Gravkapellet blev benyttet sidste gang 1914 (jf. ndf.), og 1920 ansøgte stamhusbesidder Thorolf Elias Møller om tilladelse til at begrave kisterne på kirkegården, så kapellet kunne sløjfes.¹² Dette blev tilladt på den betingelse, at bygningen overgik til kirken som ligkapel. Herefter erhvervedes et gravsted øst for koret (jf. fig. 11), hvor kisterne blev jordfæstet; dette er markeret med en mindesten (jf. ndf.).¹²

Begravede. Anna Elisabeth Møller, født Ramus, begr. 2. juli 1832;⁷⁹ Elias Jørgensen Møller, begr. 14. aug. 1846;⁸⁰ Jørgen Jensen Møller, begr. 30. april 1870;⁸¹ Anna Elisabeth Møller, født Nue, begr. 23. febr. 1889;⁸² Elias Møller begr. 14. febr. 1895;⁸³ Thora Carita Naurine Møller, født Nue, begr. 20. april 1914.⁸⁴

Mindesten (fig. 39) 1920, af sandsten, 202×172,5 cm, over de besiddere af Østrupgård, der blev flyttet fra Østrupgårds gravkapel til herregårdens nye gravsted øst for koret. I det centrale tekstfelt er deres navne anført med versaler i forsænkede bånd:

»Herunder hviler besiddere af Østrupgård og deres hustruer. Laurids Schebye 1711–1787 Valborg Schebye f. Dreyer 1730–1761 Jens Dreyer Schebye 1755–1796 Anna Elisabeth Møller f. Ramus 1753–1832 Elias Jørgensen Møller 1761–1846 opretter af stamhuset Østrupgård Jørgen Jensen Møller 1798–1870 Elisabeth Møller f. Nue 1811–1889 Elias Møller 1834–1895 Thora Naurine Møller f. Nue 1836–1914.«

Stenen er lagt over gravstedet øst for koret.

Fig. 40. Kirkegårdsmonument nr. 1, over pigen »AMR ID«, †1809 (s. 4987). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – Churchyard monument no. 1, to the girl »AMR ID«, †1809.

†*Murede begravelser*. 1–3) Nævnt 1790 som tillukkede og til dels murede.²⁵ Kun den ene af begravelserne er stedfæstet, idet det 1812 oplyses, at præsternes begravelse var ved alteret og rummede flere kister, heriblandt 'en forpagter Mads Petersen med familie og et eller to lig fra Østrup præstegård'.⁸⁵ Ifølge denne meddelelse var præstebegravelsen den eneste tilbageværende i kirken, men 1814 hedder det, at de to åbne begravelser blev opfyldt.⁸⁶

Kirkegårdsmonumenter. 1) (Fig. 40), 1809, over pigen A MR L D(atter), *1800, †1809. Granit, 114×54 cm, personalia i indhuggede versaler afsluttet med »hindes fader/ er L M S smed moderen A MR N D/ pigen døde 1809/ salig er de som/ dø i Herren«. Opstillet sydvest for våbenhuset.

2) (Fig. 41), 1825, over sognepræst og provst Peder Dreier, *15. sept. 1752, †11. nov. 1825.

Sandsten, 123×78 cm. Skrifttavle opmalet i beige og sort. Personalia er anført i forsænket skriveskrift på et centralt skriftfelt, der kantes af akantus. I stenens hjørner er store blomsterrelieffer og mellem disse forneden et relief af en voksende blomst og foroven af krydsede palmeblade. Opstillet nordvest for våbenhuset.

3) (Jf. fig. 42) 1841, over ubekendt pige, *28. april 183(6), †20. juni 1841.⁸⁷ Gravtræ af fyr, 100×31 cm, udformet som en cippus med høj sokkel, hvori der er en halvrund niche. Korpus flankeres af frisojler under en høj frise og et svunget topstykke. Personalia er anført med sortmalet kursiv på hvid bund, men mestendels forsvundet. Soklen og topstykket står i mørkegrå, mens nichen og søjlerne er sorte. Det var henlagt på våbenhusloftet indtil 1973, da det blev restaureret.⁸⁸ Nu opstillet i våbenhuset.

4) (Jf. fig. 42), 1841, over Anne Marie Knudsdatter, *26. sept. 1808 i Daugstrup, †18. jan. 1841. Gravtræ af fyr, 92×29 cm. Fragment af en forenklet cippus, hvis sokkel mangler. Personalia er anført med sort kursiv, navnet dog i rød fraktur, på en fragmentarisk bevaret hvid bund. Under topstykket har en nu forsvunden profil etableret et frisefelt, der står i lysegrøn med en kartouche i rødbrun. Det var henlagt på våbenhusloftet indtil 1973, da det blev restaureret.⁸⁸ Nu opstillet i våbenhuset.

5) (Jf. fig. 42), 1847, over Morten Jensen, *11. nov. 1807 i Ørritslev, †9. jan. 1847 i Østrup; »Gift med Dorthe Hjerred(atter), hvilket Ægteskab velsignedes med 7 Børn, hvoraf de 3 modtage ham hisset«.

Gravtræ af fyr, 115×35 cm, udformet som en stele med høj sokkel, en profilist etablerer et frisefelt under trekantgavlen. Gravtræet står i lysegrå bemaling med personalia i sort fraktur. Soklen er mørkebrun, mens frisefeltet har et ornament malet i gult og rødt på mørkegrå bund og gavlen et ornamentbånd i sort. Det var henlagt på våbenhusloftet indtil 1973, da det blev restaureret.⁸⁸ Nu opstillet i våbenhuset.

6) (Jf. fig. 42), 1863, over Hans Chr. Johansen, *8. jan. 1805 i Østrup, †29. nov. 1863 sammesteds og »efterladende sig Enke og 4 Børn«.

Fig. 41. Kirkegårdsmonument nr. 2, over sognepræst Peder Dreier, †1825 (s. 4987). Foto Arnold Mikkelsen 2018. — Churchyard monument no. 2, to pastor Peder Dreier, †1825.

Fig. 42. Kirkegårdsmonumenter 3-7. Fra venstre: nr. 5, over Morten Jensen, †1847; nr. 6, over Hans Chr. Johansen, †1863; nr. 4, over Anne Marie Knudsdatter, †1841; nr. 3, over en ubekendt pige, †1841. Derover nr. 7 over Holger Elias Møller, †1917 (s. 4987-88). Foto Arnold Mikkelsen 2018. — Churchyard monuments 3-7. From the left: no. 5, to Morten Jensen, †1847; no. 6, to Hans Chr. Johansen, †1863; no. 4, to Anne Marie Knudsdatter, †1841; no. 3, to an unknown girl, †1841. In addition no. 7, to Holger Elias Møller, †1917.

Gravtræ af fyr, 87×34 cm, udformet som en forenklet cippus med høj sokkel, der er skåret med illusionistiske kvadre og en halvrund niche, hvor en vase står. Fremstår i grå og hvid bemaling med personalia malet i sort antikva og afsluttet af Joh. 16,22. Soklens niche er blåmalet og på topstykket er malet en halvcirkulær roset. Det var

henlagt på våbenhusloftet indtil 1973, da det blev restaureret.⁸⁸ Nu opstillet i våbenhuset.

7) (Jf. fig. 42), 1917, over hofjægermester Holger Elias Møller, *1. febr. 1861, †7. marts 1917. Hvidt marmor, 93×56 cm, tavle med personalia i forgyldt antikva (navn i fraktur). Nu opsat i våbenhuset.

KILDER OG HENVISNINGER

Nedenfor er anført en oversigt over trykte og utrykte kilder og litteratur anvendt i beskrivelsen af Østrup Kirke. For en oversigt over arkivalier og litteratur samt forkortelser anvendt i Odense Amt i almindelighed jf. også s. 52–54 samt 56–59. Henvisninger til Danmarks Kirker, Kbh. 1933–, er angivet som DK, efterfulgt af betegnelsen for pågældende amt; referencer inden for Odense Amt har dog kun sideangivelse.

Arkivalier. LAFyn. *Fyns bispearkiv*: Synsforretninger oa. indberetninger 1631–1702 (med uddrag af regnskaber 1631–35) samt 1718–35 (*Bispeark*. Synsforretn.); Indb om kirkernes tilstand og indkomst 1664–78 (*Bispeark*. Kirkernes tilstand); Indberetninger om kirkeejere og patronatsret 1695–1786 (*Bispeark*. Kirkeejere); Indb. om kirker og kirkegårde 1812–30 (*Bispeark*. Kirker og kirkegårde); Synsforretninger over kirker og præstegårde 1881–98 (*Bispeark*. Synsforretn. over kirker og præstegårde).

Odense Amtsprøvtiarkiv: Korrespondance ang. Lunde, Skam og Skovby herreder, 1812–16, 1836–37 (*Provstiark*. Korresp.).

Provstiarkiv: Lunde, Skam og Skovby herreds provsti. Diverse sager 1760–1812 (*Provstiark*. Div. sager); Synsprotokol 1844–1922 (*Provstiark*. Synsprot.); Kirkesyn 1924–1949 (*Provstiark*. Kirkesyn).

Pastoratsarkiv: Embedsbog 1906–35 (*Pastoratsark*. Embedsbog).

Menighedsrådsarkiv: Synsprotokol 1862–1941 ff. (*Menighedsrådsark*. Synsprot.).

Østrupgård godsarkiv: Specifikation over Adkomstokument til Østrupgård 1631–1754 (*Østrupgård godsark*. Specifikation); Dokumenter vedrørende Østrup og Hjadstrup kirker (*Østrupgård godsark*. Dok. vedr. kirker).

NM. *Indberetninger*: Indb. ved Løffler 1882 (inventar); Indb. ved Mogens Larsen 1964 (inventar); Indb. ved Jens Johansen 1971 (altertavle); Indb. ved Jens Johansen 1973 (gravtræer og korbuekrucifiks); Indb. ved Carl S. D. Sommerlund 1973 (Prædikestol); Indb. ved Peter Kristiansen 1991 (arkæologi).

Tegninger og opmålinger. Knud, Erik og Ebbe Lehn Petersen (Tårnrum, plan og snit), 1969.

Historisk indledning ved David Burmeister, bygningsbeskrivelse og kalkmalerier ved Martin Wangsgaard Jürgensen, inventar og gravminder ved David Burmeister, heraf dog orgler ved Kristian Lumholdt. Oversættelse ved James Manley (engelsk). Korrektur ved Anne Frovin. Teknisk og grafisk tilrettelæggelse ved Mogens Vedso. Redaktionen afsluttet november 2018.

¹ Jf. *Danmarks Stednavne. Nr. 14. Odense amts bebyggelsesnavne*, udgivet af Stednavneudvalget ved John Kousgård Sørensen, Kbh. 1969, 155.

² Denne tanke er fremsat af F. Uldall, *Danmarks middelalderlige Kirkeklokker*, Kbh. 1906, 293.

³ L. S. Vedel Simonsen, *Bidrag til Odense Byes ældre Historie*, Odense 1842–44, II, 1, 39.

⁴ »Regnskabsbog over Indtægten af Landehjælpen 1524–26«, *Danske Magazin*, 4rk. II, 1873, 50.

⁵ Holger Fr. Rørdam, »Bidrag til fynske Kirkers og Præstekalds Historie«, *Kirkehistoriske Samlinger*, 1892–94, 4 rk, II, 704 ff.

⁶ LAFyn. Østrupgård Godsark. Specifikationer; *Rørdam 1982–94* (note 5), 720.

⁷ *Kronens Skøder paa afhændet og erhvervet Jordegods i Danmark fra Reformationen til Nutiden*, udgivet af Rigsarkivet, Kbh. 1892–1955, III (1689–1719), 742–43 (20. febr. 1719).

⁸ LAFyn. *Bispeark*. Kirkeejere; *Bispeark*. Kirker og kirkegårde; LAFyn. *Bogense Provstiarkiv*. Synsprotokol 1904–2000.

⁹ Jens Rasmussen og Anne Riising, *Biskop Jacob Madsens visitatsbog, 1588–1604*, Odense 1995, 120–21.

¹⁰ *Rørdam 1892–94* (note 5), 710, 717.

¹¹ Rasmussen og Riising 1995 (note 9), 116. LAFyn. *Pastoratsark*. Embedsbog.

¹² LAFyn. *Menighedsrådsark*. Synsprot.

¹³ LAFyn. *Bispeark*. Synsforretn.

¹⁴ LAFyn. *Bispeark*. Synsforretn.; *Bispeark*. Kirkernes tilstand.

¹⁵ LAFyn. *Bispeark*. Kirker og kirkegårde.

¹⁶ NM. *Korrespondancearkivet* (projektbeskrivelse af arkitekt Povl Edvard Hansen, 1990).

¹⁷ Fotografier i NM; S.V. Wiberg, *Personallistoriske, statistiske og genealogiske Bidrag til en almindelig dansk Præstehistorie, 1870–73*, ny udgave Kbh. 1959–60, III, 701.

¹⁸ Jf. Højkantkortet fra 1840.

¹⁹ LAFyn. *Provstiark*. *Bogense*. Synsprotokol 1904–2000.

Fig. 43. Tegning af Østrup Kirke, set fra syd, og Østrupgård. Udsnit af matrikelkort over Ørritslev bys jorde, målt af P. Rasmussen 1794 og tegnet af I. N. Berg 1795 med tilføjelser 1809. – Detail of cadastral map.

²⁰ NM. Indb. ved Peter Kristiansen (1991).

²¹ Ganske mange af teglstenene i den nyopførte sydmur er beskadigede, og det er derfor tænkeligt, at de i vid udstrækning er genanvendt fra den tidligere mur.

²² Under arkæologiske undersøgelser ved kirken er der konstateret rester efter den oprindelige sydmur. NM. Indb. ved Peter Kristiansen (1991).

²³ Der foreligger den mulighed, at dette slet ikke har været et vindue, men derimod en murudsmykning i form af en blanding. Denne kunne således være resterne af en nu i øvrigt forsvundet udsmykning.

²⁴ Se eksempelvis Birkende Kirke (s. 4380) og Krogsbølle Kirke (Skam Hrd.).

²⁵ LAFyn. Østrupgård godsark. Dok. vedr. kirker.

²⁶ Arkæologisk er der påvist fundament af kampesten og teglstensbrokker under langhuskoret. NM. Indb. ved Peter Kristiansen (1991).

²⁷ LAFyn. *Bogense provstiark.* Synsprotokol 1904-2000. Vinduesrammerne med glas opbevares nu i kapellet.

²⁸ Alle trapper i tårnet kan føres tilbage til 1939, hvor de blev udskiftet. LAFyn. *Bogense provstiark.* Synsprotokol 1904-2000.

²⁹ Fundamentet er arkæologisk undersøgt 1991. NM. Indb. ved Peter Kristiansen (1991).

³⁰ LAFyn. *Menighedsrådsark.* Synsprot.

³¹ LAFyn. *Provstiark.* Synsprot.

³² NM. *Korrespondancearkivet* (arbejdsbeskrivelse ved arkitekt Ebbe Lehn Petersen, 1985).

³³ LAFyn. *Bispeark.* Synsforretn. over kirker og præstegårde.

³⁴ NM. Arbejdsbeskrivelse ved arkitekt Ebbe Lehn Petersen (1967).

³⁵ NM. Arbejdsbeskrivelse ved arkitekt Ebbe Lehn Petersen (1977).

³⁶ LAFyn. *Provstiark.* Korresp.

³⁷ Spirets tømmer er fornyet 1946. LAFyn. *Provstiark.* Kirkesyn; NM. *Korrespondancearkivet* (arbejdsbeskrivelse ved Gert Madsen, 2012).

³⁸ LAFyn. *Bispeark.* Synsforretninger over kirker og præstegårde; *Provstiark.* Synsprot.

³⁹ LAFyn. *Menighedsrådsark.* Synsprot.; LAFyn. *Bogense provstiark.* Synsprotokol 1904-2000.

⁴⁰ NM. Arbejdsbeskrivelse ved arkitekt Gert Møller (2012).

⁴¹ Under de arkæologiske undersøgelser ved kirken i 1991 blev det konstateret, at kirkens nedre partier har stået sværet på et tidspunkt. NM. Indb. ved Peter Kristiansen (1991).

⁴² NM. *Korrespondancearkivet* (konserveringsforslag fra Gregers Lind, 1969).

⁴³ NM. *Korrespondancearkivet* (projektbeskrivelse ved arkitekt Ebbe Lehn Petersen, 1972).

⁴⁴ Francesca Baldassari, Carlo Dolci – *Complete Catalogue of the Paintings*, Firenze 2015, kat. 177-79.

⁴⁵ NM. Indb. ved Mogens Larsen (1964).

⁴⁶ NM. Indb. ved Jens Johansen (1971).

⁴⁷ Erich Pontoppidan og Hans de Hoffman, *Den danske Atlas* (DaAtlas), VI, Kbh. 1774, 549; LAFyn. *Topografica.* Fyn i alm. 3. Indberetninger til Jessen, Thurah og Danske Atlas 1743-1771. Når indberetningen antyder, at det var en ældre tavle, der blev sat i stand, skyldes det sandsynligvis, at der er blevet blandet rundt i oplysningerne om Østrupavlen og den tilsvarende tavle i annekskirken, Hjadstrup. Sidstnævnte blev således nymalet 1771 og bærer tydelige spor af en ældre bemaling (jf. s. 5008), mens Østrupavlens bemaling fra 1769 er dens oprindelige.

⁴⁸ LAFyn. *Bispeark.* Synsforretn. (nævnt 1702).

⁴⁹ Finn Grandt-Nielsen, *Fynsk Kirkesølv. Fynske Studier* XII, Odense 1983, 27. Guldsmid Niels Hvid kendes kun dokumentarisk, hvorfor det er usikkert, om stemplet vitterlig er hans; jf. Chr. A. Boje, *Danske guld og sølv smedemærker før 1870*, Kbh. 1979-82, II, nr. 4061.

⁵⁰ Grandt-Nielsen 1983 (note 49), 27.

⁵¹ NM. Indb. ved Löffler (1882) mente, at stagerne næppe var ældre end 1700.

⁵² LAFyn. *Bispeark.* Synsforretn. over kirker og præstegårde (nævnt 1877-78).

⁵³ LAFyn. Østrupgård godsark. Synsforretninger.

⁵⁴ M. Mackeprang, *Danmarks middelalderlige Døbefonte* Kbh. 1895, 135.

⁵⁵ NM. Indb. ved Carl S. D. Sommerlund (1973).

⁵⁶ Marjolein Leesberg, *The New Hollstein Dutch & Flemish etchings, engravings and woodcuts 1450-1700*, Amsterdam 2012, nr. 460-61.

⁵⁷ Det er ikke umiddelbart logisk, hvordan henvisningen til Markusevangeliet relaterer til det øvrige, da citatet er hentet fra 1. Pet. 1,24-25.

Fig. 44. Skitse af kirken i biskop Jacob Madsens visitatsbog. I LAFyn. Foto Mogens Vedso 2011. – *Sketch of the church in Bishop Jacob Madsen's book of visitations.*

Fig. 45. Sølvstempel på alterkalken, 1580 (s. 4972). Foto Arnold Mikkelsen 2018. — Silversmith's stamp on chalice, 1580.

⁵⁸ NM. Indb. ved Carl S. D. Sommerlund (1973), jf. LAFyn. *Provstiark*. Synsprot.

⁵⁹ NM. *Beretningsark*.

⁶⁰ LAFyn. *Bispeark*. Visitatsprot. 1588-1896; Østrup-gård Godsark. Dok. vedr. kirker.

⁶¹ *DaAtlas* (note 46), 549.

⁶² LAFyn. *Menighedsrådsark*. Synsprot.; Kay W. Hansen, »Hvordan et kirkeorgel helst bør være«, *Fyens Stiftstidende* 9. juli 1963.

⁶³ M. Sørensen, *Horsens Orgelbyggeri. Katalog*, Horsens 1923. Orglet har opusnummer 59 i værkfortegnelsen.

⁶⁴ Yderligere oplysninger om kirkens orgler findes i Den Danske Orgelregistrant.

⁶⁵ NM. Indb. ved Jens Johansen (1973).

⁶⁶ LAFyn. *Topopgraffica*. 3. Indberetninger til Jessen, Thura og Danske Atlas 1743-71 (under Lumby).

⁶⁷ Henning Thalund, *Fynske Kirkeskibe*. (Skrifter fra Svendborg og Omegns Museum bd. 27), Svendborg 1989, 64.

⁶⁸ *Uldall 1906* (note 2), 293-94.

⁶⁹ Jf. *Uldall 1906* (note 2), 292-97, nr. 8 og 12; *DK Thisted*, 281.

⁷⁰ Victor Hermansen, *Klokkeskatterne af 1526 og 1601*, manuskript i NM, 20.

⁷¹ Ide Skinkel blev begravet mandag den 13. marts 1587; Johs. Grundtvig, »Ejler Brockenhusens historiske Kalenderantegnelser for 16de Aarhundrede«, *Samlinger til Fyens Historie og Topographie* 6, 1873, 362.

⁷² Chr. Axel Jensen, *Danske adelige Gravsten*, Kbh. 1951-53, II, 41 ff. og nr. 601-18. Det blev påvist af Allan Tønnesen, »Gert van Groningen og Århusværkstedet«, *Århus Stifts Årbøger* 1970, 69-77, at Gert van Groningen døde 1577, hvilket betyder, at Chr. Axel Jensen overvurderede Gert van Groningens position i det senere 'Jyske Gravstensværksted'. Hanne Honnens de Lichtenberg, *Tro, Håb og Forfængelighed. Kunstneriske udtryksformer i 1500-tallets Danmark*, København 1989, 113-15 argumenterede for, at den heterogene værkgruppe er resultatet af flere værksteder, hvoraf Gert van Groningen kan have spillet en rolle i den ældste tid. Derimod er Hugo Johannsen og Birgitte Bøggild Johannsen implicit på linje med Chr. Axel Jensens identifikation af det ældste jyske gravstensværksted som Gert van Groningens, i og med de anser det for muligt, at det blev »videreført i de følgende årtier af sønnen«, Harmen Gertsen; *DK Ringkøbing* 984.

⁷³ *Jensen 1951-53* (note 71), II, 81 og 89.

⁷⁴ *DaAtlas* (note 46), VI, 1774, 549.

⁷⁵ LAFyn. *Pastoratsark*. Ministerialbog, fol. 1777-1814, fol. 17v.

⁷⁶ LAFyn. *Pastoratsark*. Ministerialbog 1777-1814 Fol. 30r.

⁷⁷ På kistepladen er de to Ahlefeltvåbener i højre side spejlvendt.

⁷⁸ LAFyn. *Pastoratsark*. Ministerialbog 1677-1742, fol. 69r.

⁷⁹ LAFyn. *Pastoratsark*. Ministerialbog 1827-58, fol. 173.

⁸⁰ LAFyn. *Pastoratsark*. Ministerialbog 1827-58, fol. 167.

⁸¹ LAFyn. *Pastoratsark*. Ministerialbog 1841-79, fol. 192.

⁸² LAFyn. *Pastoratsark*. Ministerialbog 1884-91, fol. 118 (med tilføjelsen »Bisat i Østrup Kirkes Kapel«).

⁸³ LAFyn. *Pastoratsark*. Ministerialbog 1892-1922, fol. 151 (med anførelsen: »Østrup Kirke – Gravkapel«).

⁸⁴ LAFyn. *Pastoratsark*. Ministerialbog 1892-1922, fol. 151 (med anførelsen: »Østrup Kirkes Gravkapel«).

⁸⁵ LAFyn. *Provstiark*. *Korresp.* I Kirkebogen er det anført, at forpagter Mads Petersens kæreste blev begravet 11. sept. 1733; LAFyn. *Pastoratsark*. Ministerialbog 1677-1742, fol. 73v. Det er ikke klart, hvem disse personer fra præstegården er. Er der tale om præsterne selv, er Knud Pedersen Gaas (begr. 2. april 1683) og Niels Faaborg (begr. 20 maj 1736) de eneste sognepræster, der blev begravet i Østrup i den periode, Ministerialbøgerne dækker (1677-1818).

⁸⁶ LAFyn. *Provstiark*. *Korresp.*; *Amtsprovstiarkivet*. Korrespondance ang. Bjerge og Åsum herreder 1812-13. Som nævnt s. 4984 berettede biskop Jacob Madsen, at Morten Skinkel 1595 lod kirken udvide med et nyt kor og indrettede en begravelse og en herskabsstol til sin familie. Særlig karakteristikken 'statelig' synes at indi-

Fig. 46. Relief fra klokken forestillende Maria med barnet, og det relaterede bogstav 'A' (på hovedet) (s. 4981). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Relief from the bell showing the Virgin and Child, and the related letter 'A' (upside down).*

kere, at der var tale om et regulært gravkapel, hvilket må udelukke en placering i det nybyggede kor. Skal Jacob Madsens ord derimod opfattes sådan, at begravelsen var placeret i selve korudvidelsen, kan der knap være tale om andet end den ene af disse tre åbne begravelser.

⁸⁷ Der er ikke anført hverken begravelser, eller for den sags skyld fødsler, i Ministerialbogen i perioden omkring 20. juni, der har kunnet identificere afdøde.

⁸⁸ NM. Indb. ved Mogens Larsen (1964) samt Jens Johansen (1973).

ØSTRUP

History. Østrup is mentioned for the first time in 1449. The church was probably consecrated to St. Anne, since both the Late Medieval bell and the †altarpiece had her as a motif. From the mid-1500s certain unique official papers are preserved with particular relevance to the parsonage and its lands.

The church was owned by the Crown from the Reformation until 1678, when Christian V sold the advowson to Sidsel Knudsdatter Grubbe, who later resold it to the husband of her niece, Johan Didrich von Wettberg of Østrupgård. In 1719 Colonel Christian Friderich Frølig was granted the deed to the Crown's share of the Hjadstrup church tithes. The church remained in the hands of the manor until it passed into freehold in 1940.

The church had Hjadstrup as its annexe church in 1588 at the latest. This relationship was probably of very recent date, since Hjadstrup seems to have been annexed to Skeby earlier in the century.

Building. At its core the church is a small Romanesque brick building which when built presumably had an apse in the east. It was subsequently rebuilt and expanded several times. Already at an early stage, c. 1300, parts of the long walls on the south side were rebuilt – a dating that is based on the distinctive, now bricked-up window on the south side of the nave. After this the nave was heightened in the 1400s in connection with the installation of vaults. In the middle of the 1400s the nave was expanded to the west, and over this western extension a timbered upper tower storey may have been raised. A now demolished porch was also added in the Late Middle Ages outside the south door of the nave. In 1595 Morten Skinkel had the chancel and apse torn down, after which the church was transformed into a nave church with a new, vaulted chancel. This chancel underwent a refurbishing around 1760, when its

interior was faced and thus given a new look. In 1827 a masonry upper tower was added to the church, funded by Counsellor Elias Jørgensen Møller, as a replacement for a bell frame in half-timbering. In 1827 a chapel was also built at the expense of Elias Jørgensen Møller on the north side of the church, while a new porch was built on the western side of the tower.

Wall paintings. On the north side of the nave and its western extension images of saints are preserved (St. Sebastian, St. Peter and †St. Catherine) from a Late Gothic decoration, c. 1450–75, which very likely decorated the whole church interior. In the second vault bay of the chancel from the east one also sees a small trumpet-playing angel, painted c. 1760, which should probably be viewed in connection with the church pulpit.

Furnishings. The oldest item of furnishing is the Romanesque font of the so-called arcade type. Of other medieval items the bell is from 1448 and was made by the bell-founder Klaves. The small crucifix was made in the 1500s, as were a number of baptismal and altar furnishings, including the brass baptismal dish, which is a typical work from Nuremberg in the 1500s. The chalice was made in 1580 by the goldsmith Niels Hvid and donated by Ide Dresselberg of Østrupgård. The richly carved pulpit is from about the same time, the 1580s, and the altar candlesticks also belong to this period.

From the first half of the 1700s come on the one hand the eight-armed chandelier, on the other hand the church ship “IMD”, which was made in 1731 for Lumby Church and only donated to Østrup in 1931. The illusionistically painted altarpiece was done in 1769, but is seen in paintwork from 1864 and with an altar painting from 1863 by Christoffer Faber. The pews were installed around 1899.

Sepulchral monuments. The church has a single tombstone from the 1500s, that of Poul Skinkel of Østrupgård and Ida Andersdatter, which plays a key role in the group of Funen tombstones that Chr. Axel Jensen has attributed to the 'Odense Copyist'. In 1595 Laurits Skinkel of Østrupgård had a †sepulchral chapel built. It may be identical to the chapel in the tower interior that was in use right up until 1827, when a new chapel on the north side of the church was

built and the coffins of the family of the then church owner Laurits Schebye were transferred there. The oldest coffins were scrapped after the coffin plates had been removed; these are now in the National Museum. From the mid-1800s come four tree-trunk graves. The most prominent monument in the churchyard is the memorial tablet east of the church, where the coffins from Østrupgård's new chapel (cf. above) were buried in 1920.